Poštarina plaćena u gotovom

Pojedini broj 3 dinara

HID

TÁRSADALMI, IRODALMI ÉS KRITIKAI SZEMLE

MEGJELENIK TIZSZER ÉVENTE

TARTALOM:

Kiss Flórián: Vojvodina történetének vázlata
Popović Jovan: Rendnek kell lenni
Iványi János: A magyar kisebbség kultúrproblémái
A jugoszláv költészetből
Tamássy Paula: A kereső nő
Edgar Hanewald: Goya menekül . . .
Távoli országok: India
Laták István: Az árokparti iskola előtt (vers)
Szántó Árpád: Világszemle

Figyelő:

Féja Géza öt hónapja (Vass László) — A Márciusi Front a népies demokráciáért — A vásárhelyi találkozó (Sz. Sz.) — Az ifjúság és a film — A munkabérek és az alkalmazott munkások Vojvodinában — A szuboticai Magyar Olvasókőri választás — A Szép Szó írógárdája Szlovenszkón

Krónika
Szemle

IV ÉVFOLYAM ▪ SZUBOTICA ▪ 1937 NOVEMBER ▪ 11. SZÁM

1937. november 11. az emberiség békenapja!

„Híve vagyok a tartós béke eszményének, a militarizmus ellen vagyok, az imperializmus ellen vagyok.“ MASARYK

VOJVODINA TÖRTÉNETÉNEK VÁZLATA

Szerb települések (Negyedik közlemény)

Említettük már, hogy Vojvodina területén a lakosság kezdetben igen gyér volt. A történelmi idők elején ez a lakatlan, mocsaras pusztaság teljesen ismeretlen, de a róla készült térképek alapján megállapítható, hogy a középkor vége felé is alig ismerték ezt a vidéket a külföldön, mert az egyes városok vagy falvak minden térképen máshol vannak feltűntetve. Természetesnek találjuk tehát, hogy az idevágó történelmi munkák is igen bizonytalan forrásokból merítenek s hogy a török uralom idejéről eltérően és részrehajlóan írnak. Vojvodina történelmi jelentősége tehát a török háborúk idején kezdődik, mert területe és a rajta lévő embertömegek akkor sodródnak bele a világpolitika örvényébe.

A török uralom és a kuruc lázadás rövid ismertetése után az itteni szerbek bevándorlásának és letelepedésének korszakát kell vizsgálat tárgyává tennünk, mivel a török háborúk és a kuruc lázadás idején északra tolódott magyarság helyét ők foglalták el. Röviden kitérünk a bevándorlás okaira és körülményeire, annak egyes fontosabb mozzanataira és Vojvodina további történetére gyakorolt hatására.

Az 1389-iki koszovói ütközet megpecsételte a szerb önállóság sorsát, mivel már akkor nyilvánvaló volt, hogy a török hódításnak a szerbek nem vethetnek gátat. A török behatolás idején európaszerte dúló politikai válság, az állandó forradalmi zavargások, amelyek a későbbi parasztforradalmak előszeleiként jelentkeztek a két szerb államban is, Boszniában és Ráskában (Rascia) kikezdték a rend tartó oszlopait. A két állam élén álló feudális urak szűntelen harcban álltak egymással, miközben az ebből eredő háborús költségeket és a török ellen emelt védintézkedések költségeit, valamint a maguk költséges életmódjának terheit a nép vállaira hárították. Magától értetődik, hogy ezek az állapotok különösen kedveztek a törököknek s hogy az egyetlen nagyobb koszovói ütközeten kívül könnyen hatoltak előre s hódítottak meg egymásután minden országrészt. Minthogy azonban ez a hódítás csaknem 90 évig tartott (míg 1463-ban Bosznia is végleg török kézre került), a szerb *népben* nem talált nagy ellenállásra, mert az a feudális uraival szemben táplált ellenszenvében a törököket sem tartotta rosszabb uraknak. A törökök, az első időben, tényleg nem róttak súlyos terheket a szerbekre. De később a helyzet megváltozott. A mind nagyobb háborús vállalkozások megrendítették a török birodalom pénzügyeit. Az egyensúlyt csak a szerb és más leigázott népek adójának emelésétől lehetett remélni. A parasztság ábrándjai egyszerre ködbevesztek. Az állandó háborúk fokozták az általános bizonytalanságot. A csak fogyasztó, de nem termelő óriási hadsereg kimerítette a primitív mezőgazdaság minden készletét és a sovány esztendők folytán éhinség állt be. Ez általános drágulást, fokozódó kizsákmányolást és a parasztság végleges nyomorbasüllyedését, óriási méretű pestis-járványt és a halálozási arányszám ijesztő emelkedését hozta magával. Mivel minden lázadási lehető-

séget kizárt a jól felfegyverzett török katonaság, a népi fantázia az üstökösökben és az ismétlődő földrengésekben utalást látott arra, hogy az évszázadok óta lakott földet elhagyja.

A szerb nemesség a török elől hátrálva, külföldön, különböző királyok udvarában keresett menedéket, amennyiben egyesek már előbb nem gondoskodtak megfelelő kastélyról és földbirtokról, ahol életmódjukat zavartalanul folytathatták. Sok esetben nagy földbirtokokat kaptak ajándékul az osztrák császártól, a török határ mentén, hogy az esedékes török támadásokat feltartóztassák. Ilyenek voltak észak Szerbia és Szrém deszpotái.

Mikor a török hódítás Ausztria, Horvátország és Magyarország déli részein is reális veszélyt kezdett jelenteni, az érdekelt főurak egyszerre valamennyien a török uralom alatt, halálveszedelemben élő szerbekre gondoltak, hogy azok segítségével veszélyeztetett jószágaikat a törököktől megvédjék és a török inváziót megállítsák. A szerb nép áttelepítése olcsó hadsereget és egyszersmind olcsó munkaerőt jelentett. Ügynökeik tehát csapatostul lepték el a szerblakta vidékeket és az inségben szenvedő népnek fűt-fát ígértek, ha ajánlataikat elfogadja és északra vándorol.

Így kezdődik először a passzív vidékek, később az egész Törökország szerbjeinek kivándorlása. Kezdetben csak egyes családok kerekedtek fel, minden ingóságukat magukkal cipelve és marháikat maguk előtt hajtva, később azonban már egész községek, végül pedig egész vidékek kelnek vándorútra.

A kivándorlás először Dalmáciába, majd Horvátországba és Magyarországba vette irányát. Elsőnek a mai bunyevácok és sokácok ősei indultak el Hercegovinából, hogy észak Dalmáciában néhány évtizedig megpihenve mai hazájukba, Bácskába és Baranyába vándoroljanak. A Délmagyarországban már meghonosult szerb deszpotáknak is sikerül 1459-ben, Szmederevo eleste után nagyobb tömegeket birtokaikra csábítani és munkába fogni. Közben a horvát grófok sem tétlenek: egész községeket népesítenek be szerb jövevényekkel. A magyarok közül különösen Mátyás király segíti elő a szerbek bevándorlását és letelepedését. (1483-ban a pápához intézett egyik levelében arról számol be, hogy Délmagyarországra immár 200.000 szerb vádorolt be.) A bevándorolt szerbek sokáig nem állapodtak meg egy helyben, gyakori volt a továbbvándorlás, a fészkelődés, — amíg lassanként az egész mai Vojvodinát, Szlavónia jelentékeny részét, továbbá Erdély és Oláhország bizonyos területeit el nem foglalták. Délmagyarország nemzetiségi fizionómiája tehát lényegesen megváltozott: a városok és falvak szerb neveket kapnak, a szerbek a nagy költözködés után letelepedtek és munkába fogtak.

Sajnos, az új haza sem nyújtott biztonságot és nyugodt megélhetést. A csakhamar újrakezdődő török betörések, *a főurak ígéreteinek be nem tartása*, az őslakók ellenszenve, a katolikus agitáció türelmetlensége, a magyar és jövevény-szerb főurak egymásközti

antagonizmusa a nyugtalanság és háborúskodás középpontjába sodorták a szerbeket. Közben a bécsi udvar minden rendszer nélkül osztotta az e vidékre vonatkozó adományleveleket, hol szerb deszpotáknak, hol magyar, vagy osztrák grófoknak, ami a zűrzavart és az ellenségeskedést még jobban fokozta. Mindezek a körülmények azonban nem törték meg a szerbeket, sőt, mivel az utazás és vándorlás tapasztalatait fel tudták használni, heves ellenállást tanusítottak minden olyan kisérlettel szemben, amely végleges szolgaságukat célozta s jobbágysorba akarta őket dönteni. Ellenállásukat a császártól kapott igéretekre és kiváltságokra alapozták s mivel az udvar előtt nagyon is nyilvánvaló volt a török veszedelem közelsége, támogatást is nyertek onnan.

A török háborúkkal és azok következményeivel már foglalkoztunk, részleteik tehát már ismeretesek. Vojvodina történetének szempontjából ki kell még emelnünk a bánáti Kovin nevű községből, 1594-ben kiindult szerb lázadást, a török uralom ellen. A lázadás ideje kb. egybeesik a törökök európai uralmának delelőjével. Mikor a nyugati nagyhatalmak, élükön Velencével, sok alkudozás után megegyeztek abban, hogy a török terjeszkedés egyforma veszélyt jelent mindannyiuk számára és csak egységes akcióval lehet megállítani, kénytelenek voltak belátni, hogy távolról sem rendelkeznek olyan eszközökkel, amelyekkel egy ilyen akciót sikerre is vihetnének. Ezért cselhez folyamodtak. Ismerve a török igában sínylődő népek szomorú helyzetét, lázadásokat és forradalmakat szítanak és segítenek elő a birodalom szegélyén. Ezek a lázadások azonban hatékony támogatás és modern felszerelés hiányában, csak a résztvevők feláldozását eredményezik s a nagyhatalmaknak épp olyan kevéssé segítenek, mint amennyire a törököknek sem ártanak.

A kovini lázadásnak is az lett volna a feladata, hogy az északra igyekvő török hadsereget feltartóztassa, míg Bécsben az ellenállásra felkészülnek és a lázadóknak is segítséget küldhetnek. A török hadvezér azonban tudva, hogy csak lokális jelentőségű felkelésről van szó, maga mögött hagyta az elintézetlen lázadást és hadseregével észak felé vette útját. Ott győzelmet aratva, visszafordult, hogy a lázadást is elfojtsa. De ez közben már Erdélyre is kiterjedt és leveretése csak két súlyos kimenetelű csata után sikerült.

Az ilyen és hasonló tapasztalatok csak még jobban érlelték a felfogást, hogy a török elleni sikeres akcióhoz a szerbek igen fontos tényezők.

A bécsi ostrom elhárítása és a lengyelek által támogatott osztrák csapatok előnyomulása, Buda várának visszafoglalása, a császári seregek sorozatos győzelmei, egycsapásra tekintélyt szereztek a bécsi udvarnak s a török igában szenvedő népekben felébredt a remény, hogy ütött a török uralom végórája is. Ezt a reményt táplálta még a Konstantinápolyban 1688-ban kitört forradalom, amely tulajdonképen a háborús balsikerek következménye

volt. Igy a szerbek tömegesen kezdtek csatlakozni az osztrák császári seregekhez s támogatták azokat a török elleni írtóhadjáratukban. Az értékes segítség eredményeképen 1689-ben az osztrákok már Novi Pazarba, Skopljéba, Pećbe hatolnak, maguk előtt üldözve a fejetlenül visszavonuló törököt. Piccolomini osztrák tábornok ügyes diplomáciájával teljesen magához köti a szerbeket és az élükön élő peći pátriárkát, aki immár a török uralom végét sejti s az önálló szerb állam visszaállítására gondol. De a forradalom elfojtása és a hadsereg újjászervezése, valamint Piccolomini halála megfordítják a harci szerencsét. A törökök újult erővel visszaverik az ellenséget s rövid idő alatt egész Szerbia újra birtokukba kerül. Természetes, hogy az ellenséggel tartó egész szerbség kíméletlen üldözés áldozata lett. Ezért a szerbek, pátriárkájukkal együtt, hátrálni kényszerültek s míg így a nemzet színe-java az országból kiszorult, az otthonmaradottak a török tizedelés áldozatául estek.

Kétségbeejtő helyzetükben a szerbek Beogradban tanácsot ülnek, amelynek eredményeképen küldöttséget menesztenek Bécsbe, hogy a császártól jogi és gazdasági helyzetük gyors elintézését kérjék, mivel török területre semmikép sem térhetnek vissza. A küldöttség útját siker koronázza, amennyiben a császár 1690. augusztus 21-ikén kelt emlékiratában széles kedvezményekben és kiváltságokban részesíti a birodalmában élő összes szerbeket. Ennek következtében Vojvodina lakossága újabb óriási embertömeggel szaporodott meg, de, miután munkaerő hiányában Törökországban is amnesztiát hirdettek ki, sokan visszavándoroltak török területre, különösen, amikor tapasztalták, hogy mily óriási harcokat kell még vívniok, hogy a császári kiváltságok tényleg érvényre is lépjenek. — A kiváltságok mibenlétéről és a betartásukért folytatott harcokról, következő cikkünk számol be.

(Folytatása következik)

Kiss Flórián

ALAKOK A MÁBÓL

Popović Jovan:

Rendnek kell lenni

(Az író Reda mora da bude c. könyvéből)

„Nahát, micsoda egy kalap, az ember nem nézheti békén. Mintha valami szemétdombról szedte volna fel. Ez már mégis csak fukarság." Igy szörnyülködött Zagorka asszony, valahányszor ablaka alatt feltűnt Milanković patikus kopott zöld kalapja. Pedig naponta négyszer is feltűnt.

Zagorka asszony véleményeit a kisváros mint örök igazságokat fogadta el. Habár kalapok tekintetében nem volt éppen szakértő, vagy legalább is nem volt specialista. Viszont példaképe a praktikus asszonynak, takarékos, ügyes — és ha ő azt mondja, hogy a patikus fukar — akkor egész biztosan az is.

Specialista ő például a cselédkérdésben. Ebben példátlan

tekintély és csak hódolatot és irígységet érezhet vele szemben az ember. „Bizony, tudni kell velük bánni. Nem hagyom én őket flancolni. Nálam dolgozni kell. Ha én fizetək, ha saját nehezen szerzett paráimmal fizetek . . . — ugyan Szidó, maga mennyit fizet a magáénak?"

„Én kétszáz dinárt."

„Kétszázat? az istenért, hát maga találja a pénzt? Hiszen ez rettenetes. Én az enyémnek 150-et és ezt is sokallom. Ezért is olyan szemtelen a magáé, drágám. Na, az enyémnek ugyan meg kell dolgoznia." És Zagorka asszony energikus arckifejezéssel csapja kezeit mellére, hogy impozáns keblei csak úgy rengenek bele.

A kisváros asszonyai sokra becsülték Zagorka asszonyt. Úgy, maguk közt mondogatták ugyan, hogy lelketlen. „Ugyan hallgassa csak, hogy parancsolgat. Mégsem kellene ennyire . . . ez mégis csak túlsok. Hiszen a cseléd is ember. Meg aztán zsugori is." De magukban elismerték: ami igaz, igaz, Zagorka asszony nagyon ügyes, bizony ő nem találja uccán a pénzt, nem kell túlgyengének lenni a cseléddel szemben, mert fejére nő az embernek.

A cselédkérdésben Zagorka asszony abszolut tekintély volt. És ha valaki, aki gyakorlati kérdésekben ilyen biztosan ítél, állítja, hogy a patikus úr kalapja, az a zöld, régi vadászkalap, olyan, mintha szemétdombról szedte volna fel, akkor ez úgy is van.

És ebben az egyben, ime, ebben az egyetlen dologban, én is egy véleményen vagyok Zagorka asszonnyal és az egész kisvárossal. A kalap tényleg olyan, mintha szemétdombról szedték volna fel. Még talán a Pepa cigány sem viselné, pedig az igazán nem válogatós.

Azt mondják, hogy Iván apja, boldogult Milanković Teofil ebben a kalapban vadászott a fürjekre és azt is mondják, hogy még megvannak nyomai a serétnek, amik a célt elkerülve, a kocsis fülét levitték, sőt még Teofil úr kalapját is kilyukasztották. De hát ki tudja, igaz-e ez, meg aztán, mi közünk hozzá. Tény az, hogy patikusunk ebben a népszerű kalapban négyszer is feltűnt naponta a kisváros főuccáján.

*

Ma is elhaladt a főuccán. A patika előtt várta laboránsa és a rollók nagy zörgéssel emelkedtek fel. A hét óra utolsó kongására a harmadik rolló is fenn van. Milanković úr belép a patikába és tüzetes szemlét tart. Nem könnyű egy patikusnak. Nagy a felelősség, különösen, ha az ember olyan pedáns, mint Milanković úr. Például, ott már megint egy üveg nincs a helyén — mint egy neveletlen diák, aki elkódorog a sorból, mikor templomba megy az osztály. „Sztoján, te lompos medve, te, hogy állnak azok az üvegek? Finom virtsaft ez. Tíz éve tanítlak rendre és minden hiába. Az egész patika a feje tetején áll. Itt is por van, az íróasztal is rendetlen. Hogy áll ez a könyv! Nem, Sztoján, el foglak bocsájtani, hiszen az ember halálra szekirozza magát veled."

Sztoján bizony nem felel erre egy szót sem, jól tudja, hogy az életben az egyiknek joga van ordítozni, a másiknak nincs. De ha valami csoda folytán, Milanković úr egy percre belenézhetne Sztoján agyába, amiben rendetlen és dacos gondolatok is vannak és meglátná, hogy mi minden fő ebben a fejben, szegény Milanković úr nagyon is felbőszülne és ismételten meg kellene állapítania, hogy milyen romlottak az emberek. Mert Sztojan ezt gondolja: „Adja Isten, hogy dögölj meg. Senki se tartaná ki nálad, csak én vagyok kénytelen. Különben sem mersz elbocsátani, ugye, hiszen mást nem kapnál úgyse." Sztojánra nem lehet azt mondani, hogy filozófus, messze van ő attól. Hiszen soha életében nem olvasott filozófiai könyvet, sohasem hallotta, kik és mik azok a sztoikusok. És mégis úgy viselkedett, mint egy sztoikus, bedugta füleit, elnyelte a feleletet és nyugodtan elkezdte törülgetni a port és rendberakni az üvegeket.

Hogy Sztoján belülről nem volt egy véleményen Milanković úrral, azt már láttuk. Hogy a kisváros lakossága mindenben egy véleményen volna-e Milanković úrral, azt nem tudjuk megállapítani. De ha ki nem is egyezett volna vele, Skobi, a papagáj tökéletesen és energikusan ugyanazon véleményen volt, mint Milanković úr.

— Sztoján, te lompos medve, te, hogy állnak azok az üvegek? — ordított a papagáj a patika közepén lógó ketrecből.

Kilenc órakor egy rongyos, rendetlen szakállú, reszketős öreg lépett be, hosszú recepttel kezében. Félénken nyújtotta maga elé. Utána dagadtlábú kövér asszony. „Mi az, mit sorakoztok. Hányan vagytok?" Sokan vannak, városi szegények. Kilenckor jönnek ki az orvostól, az ingyen receptekkel. „Gyerünk csak kifelé, kinn várjatok. Hogy bűzlik ez a bagázs!" Az emberek szótlanul kimennek és kinn várnak. Télen, nyáron. „Szellőztesd ki a patikát, Sztoján", szólal meg a papagáj, mert ez egyszer, szokása ellenére, elfelejtett szólni, Milanković úr.

Rend mindenek előtt. Rend. Rend a patikában, rend otthon és rend a fejben. Mint az a pár száz, szigorú rendbe sorakoztatott üveg, mindegyik a maga helyén, úgy állt glédában az az egy pár gondolat, egy pár képzet keményen, biztosan, rendben és nyugodtan Milanković úr fejében. Persze kevés gondolat és képzet. De Isten ments, hogy ebbe a fejbe, ebbe a szép rendbe belopózzon valami új, rendetlen gondolat, vagy hogy megzavarja valamilyen érzés Milanković úr rendes érzéseinek nyugalmát. Ebben a fejben minden rendben, minden a helyén volt és Skobi papagájnak nem kellett rikácsolnia: „Szellőztesd ki az agyadat, Iván." Itt nem kellett szellőztetni. Mikor Milanković tizenkilenc éves volt, összeült a családi tanács, hogy elhatározza, mi legyen a fiúból. Nagy nehézségekkel elvégezte a gimnázium hat osztályát. A tanárok véleménye szerint, nem nagyon tudott volna továbbjutni. Mi legyen belőle? A birtok nem elég nagy ahhoz, hogy minden gyereknek jövedelmezzen. Kereskedő legyen belőle? De az Istenért, ennyire

mégse süllyedhet egy előkelö család. Igaz, hogy csika Andrija, aki nagykereskedő, azt mondja, hogy ehhez Iván nem is elég okos. — Hát legyen hivatalnok. Te jó Isten! — kiáltozott az egész iroda szörnyülködve, mikor meglátta Iván írását. Esze volt annyi, amennyi egy városi hivatalnoknak kell, azaz olyan kevés, ami elég kvalifikáció egy rendes hivatalnoknak. De micsoda írás! Hiszen tönkremenne az állam, ha így írnák az aktákat.

Nem marad más hátra: tisztnek kell lennie, vagy papnak. Csak nincs valami fényes alakja, az osztrák-magyar ármádia bizony nem nagyon büszkélkedhetett volna vele. Pópa legyen hát? Ha legalább valami kis hangja volna. — Akkor aztán csika Andrijának, a család legfurfangosabb tagjának eszébe jutott, hogy van egy foglalkozás, ami éppen neki való. Végezzen gyógyszerészetet és majd vesznek neki egy patikát. Régi, csunya vicc a diákról, aki, mivel semmire se jó, kénytelen elmenni patikusnak. Régi vicc ez s nem tudjuk ellenőrizni, hogy találó-e. De néha a legrosszabb vicc is talál. Itt talált, sőt vannak rossz nyelvek, amelyek szerint éppen Milanković esetével vált klasszikussá a vicc.

A szabad királyi város új patikust kapott, a kisváros előkelő társadalma pedig megszaporodott egy tiszteletreméltó taggal. És így minden rendben van. Rend van az államban, a városban, a Szentháromság patikában és Milanković úr fejében. Egyetlen nyugtalan, idegen, rendetlen gondolat sincs, hogy is lehetne. „Szellőztesd ki a patikát, Sztoján" — és a szegényszag, a szegények világának áporodott szaga kiillant a patika nyitott ajtaján. Hideg, előkelő, szigorú rendje volt ez a nagy monarhiának.

*

„De hiszen ez hallatlan. Csupa gond és kellemetlenség az ember élete. Az ember fáradtan hazajön és nem is ebédelhet nyugodtan. Melánia, az Istenért, hogy lehet papír nélkül hagyni a klozetet? Papír nélkül! Ez hallatlan. Dolgozom, kínlódom, gürcölök értetek és itthon még klozetpapír sincs!"

„De, drága Iván," emeli fel fáradt, rezignált szemeit a sovány asszony és tekintetével a gyerekekre mutat. „Csak nem kezdel ilyesmit az ebédnél!"

„Mit ne kezdjek az ebédnél? Miféle ebéd ez? Ez mind csak a te lomposságod kifogása! — És ne a gyerekek előtt? Hát hadd hallják a gyerekek, nehogy ők is rendetlenek és lomposak legyenek. Rendnek kell lenni. Rendnek!"

Az asszony felkel az asztaltól és eltűnik a hálószobában. A gyerekek összenéznek. Milanković úr, irónikusan-öntelten mosolyog, felhúzza vállait: itt van ni. Az asszony a hálószoba díványán remeg a görcsös sírástól. Tíz éve él így, ilyen ember mellett, ebben a légkörben. Egy anyagilag tönkrement hivatalnok-család leánya, frájlános gyerekkor, Schilleres, szentimentális regényekkel zsúfolt lánykodás, szerelmes vágyak Schubert muzsikája mellett. A családi-tanács pedig eldöntötte, hogy Milanković jó parti. És

Melánia fátyolt borított a gyermekkorra, a Schubert-vágyakra és a nagy romantikus élmények várására — és ime már tíz esztendeje vergődik, mint egy felszúrt lepke, Milanković úr kifogástalan gyűjteményében. Mintha tíz éve abba se hagyta volna ezt a görcsös sírást, így érezte, valahányszor elfogta ez a zokogás. És egy szép nap Milankovićék hálószobájából lövés hallatszott, a díványon rángatózott utolsó görcsökben az asszony, a földön pedig ott feküdt a vadász-szoba finom, díszes pisztolya. Mi baja volt? — állt mellette csodálkozva a gyászbaborult férj, mint akit értelmetlenül, igazságtalanul ért a sors ütése. Tényleg, mi baja volt? Nem tudott belehelyezkedni ebbe a szükséges és fenséges rendbe? „Szellőztesd ki a patikát, Sztoján", rikácsolt a papagáj, amikor Milanković úr ezt elfelejtette, mert a sors csapása szórakozottá tette. Azon a napon Milanković úr nem vette észre, hogy egy üveg teljes két centiméterrel kijjebb állt a sorból.

Valami érthetetlen véletlenség folytán ebben a házban, amiben olyan nagy rend uralkodott, időről-időre puskalövés hallatszott. Mintha csak összeesküdött volna Milanković ellen a végzet. Az első Annuska, a kis cselédlány volt. Piros, telt falusi lány. Egy év alatt, míg ott volt a házban, érthetetlenül soványodott, sáppadt. Félénk tekintet, zavart viselkedés, mintha mindig valami fenyegető volna a szeme előtt. Tényleg, ki tudja, miért lőtte meg magát a vadász-szoba szép pisztolyával? Hogy mit állapított meg a boncolás, nem lehet tudni. Semmi sem bizonyosodott be. De egy percre, mintha megzavarta volna a ház rendjét, egy rövid percre. — Aztán nemsokára a nagyobbik fiú, az érettségizett, megismételte a jelenetet és évekig lyukas tüdővel, köhögve kínlódott egy távoli szanatóriumban. Hogy van az, hogy rendes, nyugodt polgároknak néha sehogysincs szerencséjük a gyerekekkel? Egészen érthetetlen például, hogy ennek a fiának milyen bolond gondolatai voltak. A legnagyobb háborús lelkesültségben a háború ellen lázított. Szocialistának is tartották és az a bolond gondolata volt, hogy a zenének szenteli magát. Milanković úr rezignáltan, csodálkozva csóválta fejét. Mit jelent ez? Tőle nem örökölhette fia ezeket a bolond gondolatokat. Ő igazán nem vétett a gyerek ellen. Csak rendet, rendet kívánt. De hogy teljesen eleget tegyen lelkiismeretének és az elővigyázatosságnak, Milanković eltávolította a vadászszobából a pisztolyt, levette a szarvasaggancsról és eldugta.

Lányán is anyja tulajdonságai ütköznek ki. Az apa ijedten, rettegve figyeli lányát. A patikában a morfiumot és ópiumot szigorúan el kell zárni és a lánynak közeledni se szabad a méregszekrényékhez, ahol olyan rendben állnak a mérgek. Mert egyszer bizony több morfiumot ivott, mint amennyi kell a fájdalom ellen.

*

„Nahát, micsoda egy kalap, az ember nem nézheti békén" — mondja Zagorka asszony, valahányszor ez az ismert zöld kalap feltűnik ablaka alatt. Sok minden megváltozott. Nincs már Osztrák-

magyar monarhia, tíz éve idestova, hogy jugoszláv zászló van a városháza tetején. Milanković úr patikája ami azelőtt k. u. k. udvari gyógyszertár volt, most is „udvari." Gazdájának pedig, mint akkor, most is nagy hazafias érdemei vannak.

És a zöld kalap, amely annyi vihart és változást élt át, amely tele van régi, szép emlékekkel, naponta négyszer változatlanul feltűnik Zagorka asszony ablaka alatt. — Egy nap aztán . . . hát ez tényleg csodálatos! Egy új, elegáns kalap tűnt fel fél nyolckor Zagorka asszony ablaka alatt. Új, ismeretlen kalap, de alatta ismerős arc és alak. Milanković úr arca és alakja. Zagorka asszony összecsapja kezeit. „Ez aztán tényleg rendkívüli és csodálatos" — csóválta fejét. „Cukkermájerné lelkem, látta?" — kiáltott. „Kit, mit?" — jött ki szobájából Cukkermajerné, a szabó felesége. „Mi történt?" — sántikált ki az öreg Vojnicsné is szobájából, sovány, hegyes, szemüveges arcát kapkodva. És mindnyájan jelentősen, elgongolkodva csóválták fejüket, amikor meghallották az újságot: „Tényleg csodálatos."

Milanković úr pedig nyugodtan, büszkén nyittatta ki patikáját. „Egy kicsit megkéstünk máma Sztoján, de ma rendkívüli nap van" mosolygott Milanković úr. Sztojánt egész délelőtt fúrta-gyötörte a kíváncsiság. Délben tudta meg a piacon a nagy újságot: Nősül a gazdája. „Hiszen nagyon jó parti. Egy kicsit öreg ugyan, de jól tartja magát, a legjobb években van. Ha így új kalapot tesz magára, egész elegáns úriember."

Sok sóhajtás, sok írígy pillantás kísérte a fiatal Milankovićnét, mikor férje oldalán kilépett a templomból. Utánuk mentek a gyerekek, gépies mosollyal, mint egy gyenge idegek elleni specialitás reklámján.

Ezen a napon a patikát a Mojman-gyógyszertár asszisztense vezette, A fiatal asszisztens pedig, aki még tapasztalatlan, nem megállapodott ember, (nem is lesz ebből sohase patikus — mondja róla a gazdája, Mojman); elfelejtette kikergetni azokat a rongyos embereket, hogy odakünn várjanak. Vagy elfelejtette, vagy pedig annyira rendetlen és gyanús hajlamú, hogy nem is akarta őket kikergetni.

Skobi papagáj pedig rikácsolva figyelmeztette: „Kifelé, büdösek vagytok, kifelé." A rongyos emberek félénken fordultak meg, de az asszisztens a ketrec felé kiáltott: „Kuss, Skobi!"

A papagáj megdöbbent, megsértődött, egész nap gubbasztva ült, rezignáltan, kétségbeesetten. Csóválta a fejét, mint gazdája. Nem tudta megérteni ezt a rendetlenséget.

Sztoján, az a tolvaj, elbújt a kamrában és tíz évi szolgálat óta először röhögött megelégedetten a tenyerébe. De másnap, mikor az új házas ünnepélyes hangulatban kinyitotta a patikát, a papagáj legélesebb és legerélyesebb hangján rikácsolta: „Szellőztesd ki a gyógyszertárt Sztoján, te lompos medve, te."

És Sztoján lelkiismeretesen és alázatosan loholt szellőztetni. Mert, ugye rendnek kell lenni? Fordította E. Zs.

A MAGYAR KISEBBSÉG KULTÚRPROBLÉMÁI

A vojvodinai magyarság jobb lelkiismeretének felébredését jelzi az a tünet, hogy a vojvodinai magyar irodalmi közlönyök egyre több olyan cikket és tanulmányt közölnek, amelyek az itteni magyarság egyetemes problémáival sokkal komolyabban foglalkoznak, mint bármikor azelőtt. Lehet hogy ez csak átmeneti hangulat, lehet, hogy a sok hiábavaló próbálkozás után végre a helyes utat találtuk meg, de az sincs kizárva, hogy az idők jele ez, — annak az időnek, amikor minden kisebbségi sorsvállalás nem csak ünnepi vacsorákon való részvételt jelent, hanem komoly megmozdulást is olyan irányban, hogy közéletünk összes jelenségeit figyelve, rátérjünk a kor-problémák taglálása közben azokra a tünetekre is, amelyek bennünket a legközelebbről érintenek. Tagadhatatlan, hogy a felnövő háborúutáni ifjúság is érezteti jelenlétét, amit csak örömmel lehet konstatálni. Talán ép ez lesz az az eszköz, amellyel a sokat panaszolt „vojvodinai közömbösséget" végkép eloszlatjuk és a vojvodinai élet alanyát, a parasztságot, álmos, pókhálós, bigott lelkivilágából olyan kultúrakció középpontjává tesszük, amely nem csak neki, hanem az egész vojvodinai magyarság boldogulásának éltető nedve lesz. A vojvodinai magyar publicisztika nem is tűzhet ki maga elé nemesebb feladatot, mint hogy a kultúrát a legszélesebb néprétegekhez leközvetítse, azt azokkal megszerettesse és életszükségletükké tegye. Kisebbségi létünk és nemzetiségi életünk soha sem lendülhet fel, ha ezt az alapvető igazságot elhanyagoljuk, vagy éppen számításon kívül hagyjuk.

Kultúrmunkásaink eddigi akcióiról sok kellemetlen kritika hangzott már el, ezekre visszatérni és az egyes tételekben igazságot tenni, lehetetlen. Sajnos a kritika mindig vagy onnan jött, ahol azt sem próbálták meg, mit l e h e t a konkrét körülmények között tenni, vagy onnan, ahol ma is az a felfogás uralkodik, hogy a kultúra és a paraszt egy fedél alatt nem férhetnek meg, tehát minden próbálkozás hiábavaló. Werbőczy utódai még élnek! . . .

Ezek a meggondolások vezetnek arra az irányelvre, hogy a vojvodinai kultúrélet fórumait szükségszerűen egy táborba kell tömöríteni, s azt a tábort a kultúráért való aktív küzdelem erős bástyájává tenni. Természetes, hogy ez kezdetben igen nehezen megy, s hogy sok körülmény fog odahatni, hogy ezt a közeledést megakadályozza.

Szerkesztőségünk és kiadóhivatalunk új helyisége

Suboticán Jugovićeva ul. 12 alatt van.

Hivatalos órák

minden kedden és csütörtökön este 5—7 óráig.

Helyszűke miatt nem közölhettük Tóthludassy János: Az Omladinski pokret és a magyar ifjúság c. cikkét. Iványi János: A magyar kisebbség kultúrproblémái c. cikkének egy részét rajtunk kívülálló okokból nem hozhattuk.

De a cél érdekében minden erőfeszítést meg kell tenni, hogy ez a közeledés sikerüljön, s mindazok akik ellene tevékenykednek, az ügy árulóiként ebből a közösségből kizárassanak, mint a kultúra és a haladás ellenségei. Az egységes kultúrprogram végrehajtásához ezek az előfeltételek s eredményre csak az ilyen előintézkedések megtétele után számíthatunk.

Szomorú az itteni magyarság magasfokú analfabétizmusa. Hivatalos adatok szerint 1921-ben a nagyarok 21% volt analfabéta. Hogy a helyzet azóta nem változott lényegesen, hivatalos adatok híjján is megállapíthatjuk. A viszonyokat ismerve, nem is kell külön bizonyítani, hogy az azóta elmúlt 16 év alatt a magyarul írni-olvasnitudók száma menyire csökkent. Így már magától adódik az első programpont, az analfabétizmus elleni kíméletlen harc. Erre a célra elsősorban a magyar tagsággal rendelkező egyesületek, szövetkezetek, olvasókörök, földmunkás-szakszervezetek használhatók fel. A sikeres munka céljából azonban itt fel kell szabadulni, úgy a tanerőknek, mint a tanítványoknak a tradicionális módszerektől, az elemi iskola utánzásától, mivel azok a tanítványban kisebbrendűségérzetet váltanak ki és elkedvetlenedéshez vezetnek. Új módszereket kell alkalmazni, amelyek külföldön is beváltak és lényegesen hozzájárultak a kultúrnívó felemeléséhez, amelyeknek alapelve a szórakozás és az önálló kezdeményezés. Újjabban Petrovgrádon is sikerült egy pedagógusnak olyan modern elvekre felépített tanmódszert felállítani, amelynek alkalmazásával a tanítványok igen kellemes szórakozás mellett sajátítják el az írás-olvasás művészetét. Egyébként egy kis kutatással az idevágó szakirodalomban is fellelhetők a részünkre legalkalmasabb tanítási módok és tanszerek beszerzéséhez való utasítások. A tanszerek, a fűtés és világítás összes költségei sem akkorák, mint egy halvacsora kiadásai, s mennyi a halvacsora . . .

Erélyes akciót kell folytatni azután a magyar elemi iskolák megszaporítására és az ezekhez szükséges magyar tanerők kiképzésére. Ehhez a küldöttség-napidíjaztatás helyett, hatásosabb eszközökhöz kell folyamodni; szervezett aláírás-gyüjtés, népgyűlés, szervezett fellépés stb.

Szoros kapcsolatban van evvel a magyar középiskolák kérdése is, ahol szintén erélyes akció szükséges, hogy az itteni magyar fiatalok ne maradjanak tovább is abban a sajnálatos helyzetükben, hogy sokszor érettségi után sem tudnak saját anyanyelvükön rendesen beszélni és írni.

Itt említendő meg még a tankönyvek kérdése is. Sajátságosan kevés a magyar tankönyvek száma, s az is, ami van, nincs köz-

Szerezzetek új előfizetőket a HID-nak!

használatban. Nem kell elfelejteni, hogy ezek a tankönyvek sokszor, más hiányában, igen fontos tényezők a ház szegényes könyvtárában és lényegesen hozzájárulhatnak, megfelelő propaganda esetén, a nép tudásszínvonalának felemeléséhez.

Eredményes kultúrmunka kereteibe tartozik a könyvtárak és kölcsön- illetve vándorkönyvtárak kérdése is. Ezen kérdés helyes megoldásától függ tulajdonképen az egész kultúrakció sikere is. A könyv sajnos még ma is oly drága, hogy csak kevesen engedhetik meg maguknak azt a luxust, hogy maguk vegyék meg azokat a könyveket, amelyeket elolvasni szeretnének. A legkézenfekvőbb megoldás tehát, a könyvek közös megvásárlása és használata. Ott ahol még nincs semilyen könyvtár, úgy is el lehet kezdeni, hogy azt a néhány könyvet, amely egyesek birtokában van, összegyüjtik és ezzel mindjárt le is fektetik a létrehozandó könyvtár alapjait. Csekély tagsági díjjal és sok taggal ez a keret rövidesen kibővülhet és beválthatja a hozzá fűzött reményeket. Magától értetődik, hogy a könyvek birtokosainak igen nehéz lesz a könyvektől megválni, de itt mutatkozik meg az is, kinek fekszik szivén a magyarság kultúrnívójának felemelése, ki tud nagy szavakon kívül, áldozatokat is hozni a közjóért. Sokszor előfordult már, hogy az ilyen akció kezdetén ki-ki kiválasztotta otthon a legrosszabb, leghasznavehetetlenebb, sőt butító könyveket, régi naptárakat és hasonlót, s ezt „adományozta" a megalakuló könyvtárnak. Az ilyen könyvek nem tudják az olvasáshoz nem szokott tagokkal a könyvet megszerettetni és a könyvtár állandó tagjává megszerezni, ami pedig alapfeltétele a könyvtár haladásának. Ezért a könyvgyüjtés és könyvvásárlás is nagy figyelemmel és körültekintéssel végzendő, nehogy éppen fordított irányban hasson. A könyvek témakörét nem szabad csak egy határozott világnézet kereteibe szorítani, hanem helyt kell adni minden olyan művészi és tudományos alkotásnak, amely a kultúra és haladás egyetemes szempontjaihoz igazódik. Csak így honosodhat meg a tagság között a kultúra fejlődésének és irányának a gondolata, csak így érhetjük el, hogy az egész akció eredménnyel járjon.

Végül a szinpadi kultúra ügyét kell megemlítenünk, mivel az eddig elért eredmények semmiképen sem kielégítők. A dilettántizmus ellen már annyit beszéltek, hogy annak kritizálását nem is tartjuk feladatunknak. Akik csak a dilettántizmust látják és nem látják a „dilettántizmus„ hátterét, a szomorú analfabétizmust, a kultúrából való szomorú számkivetettséget és azt a környezetet, ahonnan maguk a „dilettánsok" is rekrutálódnak, azok nem is láthatják a kérdés lényegét és csak az ágakat nyesegetik, holott a tőben van a baj. Műkedvelő szinpadjaink komoly fellendülése csak a talaj alapos megmunkálása után várható, — addig az erőlködések és sikertelen kísérletek hullámain fogunk vergődni.

Nálunk még nem is ismeretesek a szélesebblátókörű népegyetemi előadások, a különféle kultúrjelenségek ismertetését célzó felolvasások és a nép egészségügyi felemelésére törekvő akciók.

Mindezek a problémák szorosan az egységes kultúrprogramm kereteibe tartoznak és fokozatos megvalósításuk a jövő feladata. A jövő azonban semmit se hoz meg, ha mi magunk is bele nem avatkozunk a dolgok irányításába és a jövő alakításába. Csak aktív munka hozhat eredményt, úgy kultúréletünkben, mint kisebbségi létünk minden megnyilvánulásában.

Iványi János

A JUGOSZLÁV KÖLTÉSZETBŐL

EGYSZER

Krleža Miroslav

Egyszer majd véresen virrad a nap
és a világra vad vihar szakad!
Honvédsírokból tűz tör elő,
s ég majd a föld, ez a nagy temető.

Ha zengve csap le ránk a nagy ostor,
egyforma lesz az átok, ima,
templom, kocsma, komédia,
kórház, bordély és kolostor.

Egy reggel magától megkondul a harang,
lángot lehel, fúj, amere száll a hang,
Ég majd a lég,
parázslik az ég,
a tűz dala szól
az üszkök alól
s ha jön a dél,
füstös romok közt süvít el a szél.

Az ucca még táncol
az arany előtt,
a nők selyemruhája viháncol
a déli korzón.

De holnap kiönt medréből a vér,
minden vörös lesz, amerre tér,
mindent befest a vér, a vér!

Honvéd sírokból vér tör elő,
vérvörös lesz ez a nagy temető.
Tűzeső ömlik,
vihar dörömböl,
az utca bömböl,
— ég, ég!
fejünk fölött az ég! –

Jajgatnak a rabok,
urak és papok,
Bőgnek az ökrök,
sírnak a gyermekek . . .
a föld egy nagyot, utolsót remeg . . .
És az elégett világ fölött
Kacagva száll
őfelsége a halál!

Ford. Somorja Sándor

HARC A DOLGOKKAL

Krleža Miroslav

Lelkünk hajó, véres kikötőből, terhes anyánk méhéből hajózik
utolsó csendes zátony, Halál öble felé.
S e hajózáson megrohamoz a külvilág
mint kegyetlen, szörnyű érthetetlen kalóz,
hóhér-kalóz fekete titok-zászló alatt.
A dolgok rohama ez a végtelen tengeren,
hogy első öntudatunk bárkája megfúrva sülyed,
s a kalózok rabszolgaként hajójukhoz láncolnak,
hol minden hazugsággal, borral fulva-tömve,
csupa sztinksz, gnóm, titok és probléma.
Mindez véres kalózzsákmány, ami, ki tudja, mily más irányba hajózik,
mint amit hajóorrunk első eszméletünk villanásánál magának vágni akart.
Kalózhajókon rabszolgák vagyunk mindannyian,
fekete zászlók alatt hajózunk,
leláncolva, lelakatolva - fájdalomlakattal - evezünk a hajófenekén
nem-akart, ellenkező irányok felé!
És néha-néha, időközönként
a rab lázadozik a sötét fenéken, az evező mellett
és dühödt kínban ordít, bilincseket tör és ordít — :
nem akarok, nem, nem, nem akarok!

Ford. Lőrinc Péter

A KERESŐ NŐ

Egyes közgazdászok még a világháború kitörésének idején is kétségbe vonták, hogy a nő valaha is jelentősebb szerepet tölthet be a termelésben. Valóban a fontosabb termelési ágakban elenyészően csekély számban vettek részt nők, a vezető pozíciókat majdnem kivétel nélkül férfiak töltötték be.

A világháború azonban a férfiak millióit vonta ki a termelésből. A megüresedett helyeket nők foglalták el. A próbát nagyszerűen kiállották. Bebizonyították, hogy a vállalt munkát el tudják végezni és minden tekintetben kielégítő eredményt produkálnak. A világháború következményekép egyedül Európában 10 millió özvegy és számtalan árva maradt hátra, minden támasz nélkül és az anyák kénytelenek voltak a családfentartó szerepét vállalni.

A szociálpolitikai minisztérium kiadásában megjelenő Szocijalni Arhiv közli a genfi nemzetközi munkaügyi hivatal kimutatását, mely szerint a világ tőkés államaiban 60 millió kereső nő van. Legtöbb Franciaországban, ahol az összes dolgozók 36.6 %-át, legkevesebb Palesztinában, ahol az összdolgozók 11.6 %-át teszik ki. Jugoszláviában a kereső nők száma 168 ezer, azaz az összdolgozók 28 %-a.

A jugoszláviai dolgozó nők számának abszolut és relativ növekedését a következő táblázat mutatja:

	1928.	1930.	1933.	1936.
A dolgozó nők száma	124.000	150.000	140.000	168.000
100 dolgozó közül nő	22.1	23.8	26.9	28.0

A dolgozó nők számának növekedése tehát 8 év alatt 35 %-os, míg a férfidolgozók száma ez idő alatt majdnem 6 %-al esett.

Országrészenkint a kereső nők számaránya így oszlik meg:

Szlovéniában 100 dolgozó közül 39 nő
Horvátországban és Szlavóniában 31 „
Vojvodinában . . . . 31 „
Szerbiában . . . . 22 „ (1928-ban 15)
Bosznia-Hercegovinában . . 14 „

Az egyes termelési csoportokban:

	Összdolgozók	Nők
1. Kisipar, gyáripar, bányászat kohászat, közlekedés	70.7 %	43.4 %
2. Kereskedelem, bankok, szabadfoglalkozások, hivatalok	15.8 %	11.9 %
3. Háztartás, vendéglő, egészségügy .	13.5 %	44.7 %

Általában a nők többségét alacsonyabbrendű, kevesebb kvalifikációt igénylő munkáknál foglalkoztatják. Így

100 dolgozó nő közül:

Hivatalnoknő . . . 6.9
Kvalifikált munkásnő . . 12.8
Inas 7.5
Kvalifikálatlan munkásnő . 72.8

Egyenlő munka mellett a nők fizetése mindenütt 15—30 %-al alacsonyabb, mint a férfiaké. Ez a viszony Jugoszláviában a következő képet mutatja:

Kvalifikálatlan munkaerő:

	Férfi	Nő
8·— dináron aluli munkabért kap. .	0.9 %	1.1 %
8—24 dinárig terjedő munkabért kap	94.3 %	98.5 %
24·— dináron felüli „ „	4.8 %	0.4 %

Kvalifikált munkaerő:

	Férfi	Nő
24—28·80 dinárig terjedő munkabért kap	19.6 %	47.1 %
28·80—48 „ „ „ „	47.1 %	39.3 %
48·— dináron felüli „ „	33.3 %	13.6 %

A nők kis fizetése kihatással van a férfiak amúgy is alacsony munkabérére és amint az első táblázatból látható az olcsóbb női munkaerő kiszorítja a drágább férfiakat (nyolc év alatt 5.9 %-al csökkent a férfi munkások száma). Ezért a dolgozó férfiaknak épp úgy érdekük, mint a munkásnőknek, hogy az „egyenlő munkáért egyenlő munkabér" elve, amint azt a szociálpolitikai miniszter is hangoztatta, valósággá váljék.

Tamássy Paula

GOYA MENEKÜL . . .

Spanyolországban lángol a polgárháború . . . Irun, Badajoz, Toledo és Madrid a borzalom helyei. A spanyol földet legyilkoltak vére öntözi. Gránátok és bombák elől menekül a művészet is. Greco, Velasquez, Murillo és Goya mesterműveit, a madridi Prado pótolhatatlan művészi képeit biztos helyre mentik. Úgylátszik, hogy Goya keserű szatiráját utólag véres szatira igazolja: száz évvel halála után Goyának menekülnie kell az általa kimondhatatlanul gyűlölt háború borzalmai elől.

Egy évszázaddal ezelőtt 1828. április 16-án Franciaországban meghalt Francesco José Goya spanyol festő, aki a XIX-ik század elején Spanyolországot újra az európai művészetek élére állította. Négy évvel halála előtt egy lotharingiai jódos fürdőbe ment csontszúját gyógyítani. Útközben Bordeauxban meglátogatta barátait, de tovább nem is jutott. Egy lépcsőn leesett és ez halálát jelentette. Ott is temették el és hamvait csak 1900-ban hozták vissza Spanyolországba.

Goya, szegény parasztszülők fia, 1746. március 10-én született. Nem tudjuk, hogy a fiatal Goya, akinek apja után paraszti sorban kellett volna maradnia, hogyan került Saragossába, mázoló mesterséget tanulni. Innen előbb Madridba, azután Rómába került, ahol huzamosabb ideig élt. 30 éves korában került vissza Madridba. Akkoriban a barokk zseniális mestere, az olasz Tiepolo, a cseh Menks Rafaellel dolgozott együtt. A fiatal Goyának Menks szerezte meg az első nagyobb megrendelést. A királyi kastély fali drapériáit készítette el. És Goya hatalmas lendülettel tette le a vizsgát, megmutatva magasfokú művészi erejét. A drapériákra Goya nem az antik istenek hagyományos táncait és játékait rajzolta, hanem a spanyol nép életéből vette képei modelljeit, a spanyol ifjuságot, annak játékait és táncait mutatta be. Vásznain kofák, kereskedők, iparosok, mosónők és vizhordozók vannak. Goya azt a világot ábrázolja, amit mindnki lát és ismer. Gyorsan híressé válik és rengeteg megrendelést kap, de őt nemcsak az élet fényes oldalai vonzzák, a nyomort és a rettegést is rajzolja. Fogházak, kórházak, őrültekháza, a keresztesek processzióinak vallási őrülete és a karnevál ünnepségek meztelensége ad művészetének tápot. 1798-ban égették el Spanyolországban az utolsó boszorkányokat és Goya ezt a Spanyolországot mutatja be.

Sikere meredek vonalban emelkedik. A Tudományos Akadémia tagja és később első igazgatójává lép elő. 40 éves korában a király festője lesz. Azt mondták róla, hogy a hatalom, a pénz és tudomány volt festészetének tárgya. De a király és a királyi család, az udvaroncok, államférfiak és nagyurak képein ottragyog megvásárolhatatlan éleslátásának szatirikus fénye.

Ebből az időből ered Goya legismertebb képe a „Meztelen Maya". Mikor 1928-ban a spanyol emlékbélyegekre a „Meztelen Mayá"-t nyomták, az álmoralisták, különösen Amerikából, kézzellábbal tiltakoztak. Hova is gondolnak, meztelen nő postabélyegre! De Mister Simon az amerikai bélyegkirály mégis azt mondta, hogy

ezeknek a bélyegeknek százezreit adta el éppen Amerikában. Élete legjobb üzletét csinálta. Goya szatirájának csúcspontját grafikai műveiben érte el. Ezeknek a szatiráknak a témája és célja, mint Goya összes műveinek, leleplezni az állatot az emberben. „Vélet-lenei" nyolcvan lapján az értelem és az igazság nevében gúnyolja ki a butaságot, az előítéleteket. Nem kímélve se királyt, se koldust, se nemest, se jobbágyot, se katonát, se parasztot. Egyik rajza két nemest ábrázol, akik kezükben fülük zárjának kulcsát viszik, mert semmiről sem akarnak hallani. Az agyukat kioperáltatták, hogy ne kelljen gondolkodniok, bámulnak maguk elé, hogy ne lássanak semmit. Egy másikon hatalmas női alak szamárfülekkel, a szörnyeteg a spanyol népet táplálja. Goyának sok rajza látható ma a spanyol kormány oldalán harcoló pártok plakátjain, fölhívásain.

1807-ben Napóleon csapatai betörtek a szövetséges Spanyolországba. Ez a betörés fölkelést váltott ki. A spanyolok elfogják Dupon francia tábornokot húszezer katonájával. Erre Napoleon 200.000 emberével Madridba hatol. 1813. Spanyolország véres guerilla harcok színhelye, míg végül is Wellington győzelmével a franciák kitakarodnak Spanyolországból. Goya második ciklusának témáját ez a háború adta. Nyolcvanöt rajzában rögzíti le „A háború borzalmait", a nagy művészt jellemző meggyőznitudással. Egyingben (nadrág nélkül) lóg egy ember a fán, arcán gúnyos mosoly látszik, baloldalán még két akasztott van, de jobbra tőle gondtalanul ül egy huszár és az akasztott arcát nézve, szadista módon élvez.

Ezekből az évekből ered Goyának egy másik képe, amely még közvetlenebbül hat. A madridi polgároknak 1808 május 3.-án éjjel történt lelövetését festi. Egy kis lámpa gyönge fényében fetrengnek a francia zsandárok puskacsövei előtt az élő és holt áldozatok. A néző minden figyelme egy fehéringes alakra összpontosul, aki kitárt kezekkel várja a halált. Inge fehérje és az ég bús kéksége a földön álló lámpa gyönge fényében, mintha a süket éjszakába kiáltanának. Akkor Napoleon zsandárjai voltak a gyilkosok, és nemrég Badajozban az idegenlégió martalócai lőtték le az elfogott milicionáriusokat. A nagy művész ezen képének is menekülnie kellett a madridi Prádóból.

Goya már süket öregember volt, amikor a „Háború borzalmai"-t rajzolta. 1811-ben meghalt a felesége is. Húsz gyerekéből egy fia maradt csak életben.

Azóta egy évszázad múlt el. De Goya művészete még ma is él. Különösen napjainkban, amikor a „Háború borzalmai" jelenetei ujra véres valósággá válnak, amely elől a holt, de halhatatlan Goyának menekülnie kell Madridból.

Edgar Hanewald

Csernisevszki, a régi orosz költő mondja — „a művészetnek az a tartalma, ami az élet általános jelentőségét teszi."

TÁVOLI ORSZÁGOK

India

India a világ legnagyobb gyarmatbirodalma. Ez a föld a végletek, a szertelenségek, az ellentétek hazája. Ez a föld az, ahol túlsok az ember és túlbuja a növényzet, ahol a pestis és kolera évente milliószámra szedik áldozataikat, ahol milliárdokat érő családi vagyonok vannak és ahol az éhségtől százezrek pusztulnak el s ugyanakkor millió-tonna számra küldik szét a világba az élelmiszereket. Ez a föld az, ahol az emberek vallásos rajongásukban színaranykupolás templomokat építenek, melyeknek alján koldúsok és nyomorékok ezrei könyörögnek alamizsnáért. Százféle árnyalatban imádják itt Brahmát, Buddhát, Allahot, Konfuciust és Jézust; istenként bálványozzák a majmot, kígyót, krokodilust és a tehenet. Ez a föld az, ahol négyszáz millió ember tűri, hogy egy idegen hatalom párszázezernyi katonája magatehetetlen tömeggé gyúrja össze.

India területe 4,592.103 km², lakosainak száma közel 400 millió. Legsűrűbben lakott részei a Monszun[1] és a nagy folyók (Ganges, Brahmaputra, Indus) által termékennyé tett völgyek és lapályok. Itt serkent először szárba az emberi kultúra.

A lakosság legnagyobb része őstermeléssel foglalkozik. Főterménye a rizs, de a kedvező éghajlat minden mezőgazdasági ágnak bő hozamot biztosít. A világ fűszerszükségletének javát India fedezi. Gyapottermelésben — amióta Amerikában a gyapotültetvények visszafejlődtek — első helyen áll. Ásványokban különösen Elő-India gazdag, itt a legutóbbi kutatások alkalmával, a már kiaknázásban levő, régi lelőhelyek mellett, sok vasércet és szenet találtak. Ázsia legsűrűbb vasúthálózata Indiában van, Bengáliát India Lancashire-ének nevezik, jólfejlett textilipara miatt.

India főbb történelmi mozzanatai: Az árják bevándorlása mintegy kétezer évvel Kr. e. Iránból, a maharadzsák közti felosztás Kr. e. 1200 körül, a buddhizmus keletkezése a VI. században Kr. e., a népvándorlás idején egyes nomád törzsek betörése és a XIV—XVIII. századig az európai államok hódítása.

Az árják bevándorlása véget vet a dravidák (India sötétbőrű őslakói) faluközösségeinek és megindítja az osztályokra való tagozódást. Ettől kezdve egy lassú belső folyamat indul meg, mely végül is egymástól mereven elzárkózó érdekcsodortokra osztja India társadalmát. Ez a széttagozódás nagyban meggyöngítette ellenállóképességét a támadó külső hatalmakkal szemben és hatását még ma is érzi a nép. Négy főkaszt keletkezett. Mindegyik külön festett jelekkel jelölte magát. (A kaszt szó hindú nyelven festéket jelent.) A legelőkelőbb osztály a papok, vagy brahmánok kasztja, mely a földi hatalmat is gyakorolta. Rangban utána kelet-

[1] Monszun: időszaki nedves szél, mely a tenger felől sűrű páratartalmú esőfelhőket hoz magával. Ha egy évben valamilyen oknál fogva kimarad, aszály és éhinség pusztít Indiában.

kezett a háborús időkben nagy tekintéllyel biró katona-nemesek osztálya, a „csetrikaszt". Harmadik a földművelők és állattenyésztők kasztja, a „vajizia"; ebből később az iparosok és kereskedők külön kasztja vált ki ugyanolyan rangfokozattal. A negyedik a szudrák kasztja, a legyőzött őslakosság osztálya. Ezzel a négy kaszttal szemben a páriák, a hindu társadalom számkivetettjeinek milliós tömegei állnak. Ide kerültek azok, akik nem hódoltak be az árja győzőknek, de páriák lettek azok az árják is, akik a legfelsőbb kaszt uralmát nem akarták elismerni.

A földművesosztály keretén belüli egyenetlen fejlődés óriási birtokokat teremtett meg és ezeknek urai az európai hűbérrendszerhez hasonlóan apró országrészekre darabolták fel India területét. Ettől kezdve India történetét a fejedelmek, maharadzsák egymásközötti versengése tölti ki.

Belső-India életében csak a mongolok betörése idézett elő gyökeresebb változást. Akbar, Timur Lenk leszármazottja, rövid időre újra egységessé teszi India kormányzatát. Uralkodásának ideje alatt nagyban terjednek Zoroaszter tanai, a mai parszi-vallás, melyet ő is erősen támogatott, mivel ezen keresztül gondolta a hindú nép széttagoltságát megszűntetni. Halála után a viszálykodások újra fellángolnak és India egysége hosszú időre megszűnik. A mongol hódítások nyomait egyedül a mogul építészet és művészet remekei őrzik.

A gazdasági fejlődés Európában a szükségletek gyors növekedését vonta maga után. A Kelettel folytatott árúcsere egyre élénkebbé vált és az akkor már jól fejlett kereskedelmi tőke hatalmas forgalmat bonyolított le. A kereskedés még cserén alapult ugyan, de Európa kivitele soha sem ért fel az Indiából behozott árú értékével és így a különbözetet aranyban kellett kiegyenlíteni. Hogy ez gyakran milyen hatalmas összegre rúgott, azt a legjobban bizonyítja az, hogy Velence évenként 300.000 aranyat fizetett ki Alexandriában árúkülönbözet fejében. A keleti kereskedelem hasznának oroszlánrésze az arab kereskedőknek jutott. Hogy az arab közvetítést kizárják, Európa kereskedőállamai egész hajórajokkal keresik az Indiába vezető tengeri utat. Egy ilyen kutatóexpedició élén a portugál Vasco de Gama 1498. május 20-án Afrika körülhajózása után kiköt Nyugatindia partján. Két évtized múlva már portugál hajók jelennek meg Jávában és a Molukki szigetek között. A portugálok erővel magukhoz igyekeznek kaparintani India kereskedelmét. A partmenti hindu tartományok uralkodói Egyiptomhoz fordulnak segítségért, de az ügyes portugál hajósok csakhamar legyőzik az újabban jelentkezett akadályt is. — Egyiptom így megszűnik India kereskedelmének közvetítője lenni.

A portugálok kiméletlen erőszakkal hajtották végre a hindu gazdaság átszervezését. Egész Indiát nem foglalhatták el, a hatalmas földterület belsejébe nem is merészkedtek, csupán a partmenti főbb kereskedelmi pontokat tartották meg. A partvidék teljes meghódítása kb. 1600-ig tartott.

India sorsa ettől kezdve Európa legerősebb kereskedelmi államainak sorsával szövődik össze. Amint a hollandok a tengerről kiszorítják Portugáliát, India is fennhatóságuk alá kerül. Ugyanígy jut Anglia is a gazdag gyarmatbirodalomhoz.

Az angol hódítás 1757-ig tisztán kereskedelmi természetű és az ügyletek lebonyolítását a Keletindiai Társaság végzi. Ebben az időben Európában mind erősebbé válik az úgynevezett szabad verseny, ami India népének kizsákmányolását is fokozza. A Keletindiai Társaság nem elégszik meg a partmenti tartományokkal, hanem a franciákat kiszorítva, egymás után foglalja el a még független országrészeket. A főbb cikkek só, ópium, béthel és más árúk kivitelét monopolizálják, ami gyors meggazdagodási lehetőséget nyújt a Társaság magasabb tisztviselőinek, akik önkényesen állapítják meg az árakat. Egyetlen shilling befektetése nélkül szinte napok alatt születtek óriási vagyonok. Az angol alsóház interpellációi alapján kimutatható, hogy a Társaság és tisztviselői rövid 9 év alatt (1757—66-ig) 6 milió font sterling[2] „ajándékot" sajtoltak ki a benszülöttekből. A lelketlen gazdálkodásra jellemző a következő eset: A Társaság 1769-ben potom áron összevásárolta India rizstermésének legnagyobb részét és ezzel olyan éhinséget teremtett, hogy milliók pusztultak el, mert az összevásárolt árút csak óriási haszon fejében volt hajlandó eladni.

Az angol textilipar fellendülése szintén nagyban hozzájárult a nyomor fokozásához. Az olcsó angol textilárú nagyarányú behozatala tönkretette az indiai szövőipart. India akkori kormányzója (1834—35) jelentése szerint „az országutak hindu takácsok csontjaitól fehérlenek."

A Keletindiai Társaság kapzsisága, az 1857-iki *szipolylázadás*, de főképen az angol iparmágnások nyomása, akik közvetlenül szerettek volna hozzájutni India gazdagságához, arra birták az angol kormányt, hogy a Keletindiai Társaság kezéből kivegye India közigazgatását. A hindu nép helyzete ezzel mit sem változott. Most az angol kormánynak fizette adó fejében azt az összeget, amelyet azelőtt a Társaság sajtolt ki belőle. Hydmann szerint („Die neu Zeit" 1900. II.) egy hindu parasztnak, aki 9 acre földön gazdálkodik és öttagú családja van, évi költségvetése a következő:

Bevétel

Földje terményeiből .		114·68 K.
Tejből		29·37
Napszám .	. .	24·48 „
	Összesen	168·53 K.

[2] Egy fontsterling körülbelül 240 dinár.

Kiadás	
Adó	112·50 K.
Vetőmag .	15·50 „
Élelem	71·80 „
Ruha . .	12·24 „
Összesen	212·04 K.

Az adóvégrehajtó annyit visz el, amennyit a föld jövedelmez. 1900-ban a földadó bevétele 25,000.000 font sterling volt. Az állami költségvetés kimutatása szerint ebben az évben India közigazgatása ugyancsak 25 millió font sterlingbe került. Ennyi ment a hivatalnokok fizetésére, nyugdíjakra és az Indiában állomásozó katonaság fenntartására. Tisztán látszik ebből, hogy a hindu nép maga tartja el azt az apparátust, melyen keresztül Anglia ipar- és kereskedőmágnásai kizsákmányolják. A század elején, a nagy éhinség idején, mikor több millió ember éhenpusztult, India 16 millió fontsterlinget fizetett Angliának. Ezzel szemben az angol arisztokrácia, tehát azok, akik ezt az összeget bezsebelték, jótékony gyűjtés útján, mindössze 300.000 font sterlinget juttatott az inség enyhítésére.

Amint a monopoltőke megjelenik, Anglia indiai tőkekivitele ugrásszerűen emelkedik és 1910-ben már 500 millió font sterlinget ér el. Az összeg legnagyobb részét textilgyárak építésére fordítják. Az építkezésekből a kialakulófélben levő hindú polgárság is kiveszi részét.

A polgárosulási folyamattal párhuzamosan megindul a hindu nemzeti szabadságmozgalom is. A mozgalom élén India tőkései állnak. A hazai tőkések a nincstelen tömegek felszabadulási vágyát ügyesen használják ki az angol uralom ellen, anélkül, hogy saját érdekeiket veszélyeztetnék. A komoly megmozdulások élét természetesen igyekeznek elvenni mivel azok könnyen a termelésben elfoglalt pozíciójuk megdöntéséhez vezethetnek. A kasztrendszer éles körvonalai lassan elmosódnak s így mind nagyobb lehetősége nyílik India népének egyöntetű fellépésére. A hazai tőkések kétkulacsos politikája azonban a nemzeti mozgalom nagyobbméretű kifejlődését mindig idejében megakadályozza.

Ennek a politikának megtestesítője Ghandi. Mint a hindu nemzeti kongresszus vezére sikeresen szerelte le a pendzsabi felkelést. 1921. augusztusában a malabari parasztok lázadtak fel. A harc több hónapig tartott. Ghandi ekkor mondta ki a szvadesit, azaz az angol árúk bojkottját. Az angol kormány a walesi herceget küldte ki a helyzet tisztázására. A gazdag hindu kereskedők a herceget ünnepélyesen fogadták, míg a munkásság hatalmas tüntetéseket rendezett. A nemzeti kongresszuson Ghandinak sikerült a többséget az angolellenes bojkott megszüntetésére birni. Így fejeződött be az a hatalmas tömegmozgalom, mely helyes veze-

téssel a brit uralmat esetleg megdönthette volna. A hindu tőke elérte célját, Anglia bizonyos engedményeket tett. A további harc úgyis könnyen túlléphette volna azokat a határokat, melyeket előre megszabott. A londoni kerekasztal konferencia után, ahol a végleges megegyezés létrejött, Ghandi elveszti népszerűségét. A nemzeti mozgalom irányítását más erők kezdik átvenni és a hatalmas sztrájkok már utalnak arra a harci módra, mely hivatott a hindú népet a nemzeti és gazdasági elnyomás alól felszabadítani.

Szakács Gábor

Az árokparti iskola előtt

A távolban forrón és szaporán
Pöfög az induló gyorsvonat,
Itt ostordurrogással hajtja a csordás
A szűgyig csatakos barmokat.
Már sárba öltögeti véres nyelvét
A rozsdásodó alkonyat.

Az árokparti százéves iskola
Sárga falán az odvasodás
Bontja a tapaszt. Ablakain át
Kihallik az éles gyerekfohász.
Az őszi szürkületben, repedt hangján
Rosszízű vad szél vihorász.

Az ódon iskolaajtó nyikorogva,
Mint sötét barlangszáj felreped,
A meszes bendőjű öreg szobák
Ontják magukból a gyereket,
Púposan, véznán, rikoltó rongyokban
Bújnak ki a könyves kis seregek.

Halványsárga képpel, szilaj kedvvel
Tűrik az őszi szeleket,
Ócska sipkában, görbe kamasznadrágban
Meztélláb rúgják a köveket.
Hej, hogy sokasodnak, hej, hogy növekednek
Síró Jaszibarán a gyerekek!

A tanító krákog, a korholástól
Torka már egészen berekedt.
Zavarja haza a sok nyargalászó,
Vadul üvöltő gyereket,
Nem tudja, hogy otthon nincs hely ricsajozni,
Cimborát behívni nem lehet,

Ezért játszanak az uccán. Otthon
Sovány a falat és a szeretet.
A gondterhelt szülők bárhová lépnek,
Szűk a hely, útban a gyerekek.
Fáj a ricsaj, az idegek sajognak,
Mert mindig szűkös a kereset.

Sírósan vagy kacarászva, tépett könyvvel
A sok szilaj gyerek szétszalad,
Az ablaküvegek villannak mégegyszer

A tintaszínű ég alatt
És homály nyeli el az iskolát, árkot
S a csiripoló hadakat.

Ahogy elterül lassan a sötétség,
Jaszibara sorsa szivembe fáj,
Sehol a városban nem ilyen szánalmas,
Nem ilyen elhagyott, szegény a táj,
Nem ily éhes, rongyos és odvas házba búvó
A sok kicsi és sok nagy proletár.

A százados enyészet lustán eszik,
Telemeríti a kanalat.
— A virgonc kölyköket nézem és a jobb
Holnapok reménye fakad
A nyomorúságban, mely ezen a tájon
Duzzad, mint a rákos daganat.

Laták István.

VILÁGSZEMLE

A világ békeszerető népei örömmel fogadták Roosevelt beszédét, mely azt mutatja, hogy az Egyesült Államoknak is hovatovább részt kell venniök a nemzetközi porondon a béke fenntartásának felelős munkájában és hogy nem szorítkozhatnak az elzárkózás és a semlegesség politikájára. Kiemelte a demokratikus államok eddigi politikájának hibáit és rámutatott arra, hogy a béke egyesült erői hatalmasabbak a fasizmusnál. Az emberiség 90%-a béke mellett van és csak 10%-át képezik a brutális felforgatók, terroristák és gyilkosok. „A háború ragályos betegség, akár üzennek háborút, akár nem és rövid időn belül olyan népeket is elérnek, melyek az eredeti csatatértől messze fekszenek ... Épp ezért ... a béke fenntartására nem elég a puszta jóakarat, a békét minden rendelkezésünkre álló eszközzel meg kell védenünk!" Roosevelt cselekvésre szólította fel a demokratikus hatalmakat, értésükre adván, hogy az USA az ő oldalukon áll. Csatlakozott a benemavatkozási komédia végét, a köztársasági Spanyolországnak jogaiba való visszahelyezését és a Japán elleni gazdasági megtorló intézkedéseket követelő nagy népi mozgalomhoz. A csikágói beszéd kezdete lehet egy általános, nemzetközi feléledésnek.

Az amerikai szózatra három európai válaszolt. Franciaországban Chautemps miniszterelnök és a kamara elnöke Herriot, aki egyúttal erélyesen felelt Mussolini ama berlini kijelentésére, hogy „Európa holnap fasiszta lesz." A barbár írtóhadjáratokkal kapcsolatban megállapította: „Azon az úton vagyunk, hogy visszasüllyedjünk a középkori állapotokba. Ennek mindenképen ellene kell állnunk ... és győznünk kell; a gyöngeség főnyeremény a háború számára."

Angliában Neville Chamberlain válaszolt Roosevelt beszédére. A válasz, mint az angol politika minden egyes nemzetközi ténykedése, ezúttal is csalódást keltett. Bár kijelentette, hogy Nagybritánia teljes szívvel Roosevelt elnök felhívása mellé áll s bár undorának adott

kifejezést a Kinában történő bombázások felett, beszédéből mégis kiérzett London egész hivatalos programmja: „Nekem mégis úgy tűnik, fennáll az a veszély, hogy ezek az emberszerető érzések eltévesztik azt a reális célt, melyre törekedniök kellene." Ez azt jelenti, hogy a brit miniszterelnök hallani sem akar szervezett és erélyes akcióról a fasiszta háborús gyújtogatók ellen.

Anglia ilyetén magatartása biztató jel volt Mussolini számára, aki a beszéd elhangzása után való napon visszautasította London és Páris háromhatalmi konferencia összehívását és a nemspanyol harcosok visszavonására vonatkozó javaslatát. Ugyanakkor pedig újult erővel indult meg a Földközi tengeren a kalózkodás, melynek első áldozatai egy francia és egy angol gőzös.

Mit akar tulajdonképen Anglia halogató politikájával és engedékenységével, a fasiszta agresszivitással szemben? Mindenki előtt tisztán áll, hogy a benemavatkozási bizottság sorozatos kudarcai, az intervenciós hadjáratok, Abesszinia, Spanyolország, Kina vérző népének sorsa, Angliát terhelik.

Anglia nem csak nyugati hatalom, hanem keleti, nem csak európai, de világhatalom is. Érdekhálózata majdnem az egész földet befonja. Közvetlenül vagy közvetve a világ bármely pontján érdekelve van. Állandóan ügyelnie kell arra, hogy legközelebbi és legtávolabbi érdekeltségeit összhangba hozza s mindegyiket külön-külön megvédje. Ugyanakkor, amikor a háromhatalmi konferencia összehívását visszautasitotta, Mussolini 6.000 katonát szállitott Libiába. És Anglia számára ez pillanatnyilag nagyobb fontossággal birt, mint az önkénteseknek Spanyolországból való visszahívása. Libia az angol protektorátus alatt álló Egyiptommal és Brit-Szudánnal határos. Az abesszin hóditás után Egyiptom került a hatalmi csoportok érdekeltségeinek ütközőpontjába. Az olasz befolyás erősödése mind nyomasztóbbá válik Angliára nézve. És ha a Libiába szállitott 6.000 katona egyelőre nem is jelent valami nagy veszélyt, Anglia megértette az olasz részről történt intést és legközelebbi érdekei most azt diktálják, hogy Egyiptomra nagyobb gondot fordítson, mint a spanyol eseményekre. London számára végül is mindegy, hogy melyik fél győz Spanyolországban. Egyedüli törekvése az, hogy Gibraltárt, egyik legfontosabb hadihajóbázisát megtartsa és így az anyaország és gyarmatai közti zavartalan hajózást biztosítsa. A brit politikai felfogás szerint, bármilyen lesz is a jövendő Spanyolország, egy hosszú belháború után kénytelen Angliától támogatást kérni és Anglia természetesen kész örömmel fog magas kamatú kölcsönökkel segitségére sietni. Addig pedig nyugodtan várhat.

Ezt az álláspontot, mindenesetre, politikai rövidlátásnak is lehet minősiteni, de az angol külpolitika laboratoriumában összefutó rengeteg szál egyelőre még kibogozhatatlan. Egy biztos: Anglia szerepe a benemavatkozási bizottságban ma még sok kifogásolnivalót hagy hátra. A késleltetés politikájával könnyen katasztrófába sodorhatja Európát.

A háromhatalmi tanácskozások meghiusulása után, London megakadályozza a francia-spanyol határ megnyitását és a benemavatkozási bizottság ülésén ujabb kisérletet tesz az önkéntesek visszavonására. Olasz részről még mindig a régi ürüggyel igyekszenek elhalasztani a döntést: ismerjék el Frankót hadviselő félnek és utána vonják ki az önkénteseket Spanyolországból. Ujabb francia-angol javaslat: egyenlő arányban vissza kell vonni az önkénteseket s azután ismerik el Frankót hadviselő félnek. Olaszország erre váratlanúl engedékennyé válik; „szimbolikusan" vonjanak ki mindkét részről egyenlő számú idegen önkéntest, ismerjék el Frankót hadviselő félnek, egyúttal pedig küldjenek egy bizottságot Spanyolországba, a mindkét oldalon harcoló önkéntesek számának megállapitása végett. Előre bejelenti azonban, hogy Olaszország — bármennyit is állapít majd meg a bizottság — csak 40.000 olasz önkéntest ismer el. Angol részről ezt a javaslatot azonnal elfogadták, Majszki szovjet követ azonban élesen állást foglalt ellene és rámutatott arra, hogy amig Frankó oldalán több mint 100.000 olasz katona harcol, addig a köztársaságiaknál mindössze 15.000 önkéntes szolgál; igazságtalan lenne tehát, ekkora aránytalanság mellett, mindkét részről egyenlő számú harcost kivonni. Még nemrégiben, Santander elfoglalásakor maga a fasiszta nagytanács 50.000 olasz hősnek küldött üdvözletet Spanyolországba. Frankó hadviselőfélként való elismerését ellenzi, mert ez még nyiltabbá tenné a beavatkozást, az ellenőrzést pedig teljesen megszüntetné.

Az olasz részről váratlanúl érkezett engedékenység tulajdonképen politikai cselfogás volt Oroszországgal szemben. Ezzel a javaslattal ugyanis azt akarta bebizonyítani, hogy Olaszország mindent megtesz a bizottság sikeres működése érdekében és — mivel előre tudták, hogy a Szovjet ezt a javaslatot ellenezni fogja, — csak Oroszország emel akadályokat az ügy síma lebonyolitása elé. Mindez csak arra jó, hogy a döntést halasztgassák és hogy időt nyerjenek a belháborút Frankó javára eldönteni.

A benemavatkozási tárgyalások legújabb eredménye: a felkelők felgöngyölítették az északi frontot és kijutottak a tengerre. Spanyolországban már csak két front van, az aragoni és a madridi. A népfront helyzete egyre súlyosobbá válik „és ha ma a demokratikus hatalmak nem tesznek erélyes lépéseket — amint Negrin mondta legutóbbi beszédében — Spanyolország holnap gyarmattá válik".

Olaszország taktikázik és port hint a világ szemébe. Esze ágában sincs, csapatait Spanyolországból kivonni. Kb. 110.000 olasz katona harcol Frankó oldalán és ha vesszük, hogy egy katona napi élelme és munícióellátása 500 dinárba kerül, akkor az utolsó hat hónapban tiz milliárd dinárt fektetett Spanyolországba. Ki adja ezt vissza Olaszországnak? Lehet-e szó arról hogy visszavonja csapatait, amikor már ilyen hatalmas összeget ölt vállalkozásába?

Roosevelt beszédének köszönhető a Népszövetségnek Japánnal szemben tanusított magatartása. A Népszövetség elitéli a nyilt városok

bombázását, Japán kegyetlenkedéseit Kinában és elhatározza a kilenchatalmi értekezlet azonnali összehívását, hogy ujólag garantálja Kina területi épségét. Ugyancsak Rooseveltnek köszönhető az alábbi három Népszövetségi döntés is: 1. A Népszövetség erkölcsi támogatást nyujt Kinának. 2. Javasolja tagjainak, hogy ne gördítsenek akadályt Kina jogos védekezése elé. 3 Ajánlja a tagállamoknak, hogy tőlük telhetőleg támogassák Kinát.

A kilenchatalmi konferenciát Bruxellesben hívják össze. A belga kormány hosszú ideig vonakodott, mig beleegyezését adta, hogy a megbeszélést az ő területén tartsák meg. Ennek a vonakodásnak az oka érthető. Németország és Belgium között létrejött egy kölcsönös megnemtámadási szerződés, mely szerint Németország biztosítja Belgium területi épségét és így a belga kormány kényes helyzetbe kerülhet.

Olaszország tokiói nagykövete, Auriti, október 9-én hivatalosan közölte a japán külügyminisztériummal, hogy Mussolini a „Popolo d'Italia"-ban cikket irt Japán védelmében és jogosnak ismerve el igényeit, őt, Kina elleni akciójában, teljes mértékben támogatja. Az olasz publikum széles rétegeit ez az új Tokió-Róma szövetség úgyszólván meglepetésszerűen éri. Olaszország évek óta nem állott jó lábon Japánnal. A japán exportcikkek 1930 óta fokozatosan kiszoritották dömpingárakkal az olasz árukat az ázsiai, afrikai és részben az amerikai piacokról is. Magában Európában és az Olaszországhoz legközelebb fekvő országokban is, a Japán kivitel mindinkább veszélyeztette az olasz kereskedelmet. Emellett Japán vonakodott leginkább elismerni az abesszin hóditást. Az olasz fasiszta sajtó a mult év közepéig nem győzte a japán feudalizmust és imperializmust szidni. Ezek a támadások csak a Róma-Berlin szövetség nyélbeütése után halkultak el; az olasz kormány e téren is kapitulált a hitlerista imperializmus előtt, melynek Tokió már cimborája volt.

Kinával viszont az olasz kormány a jelenlegi háborúig a legbarátságosabb viszonyt tartotta fenn. Olaszország export-ipara sokat remélt a mindinkább erősbbödő kinai piactól. De Stefani, volt olasz pénzügyminiszter évek óta a nankingi kormány tanácsadója volt és a japán invázió ebben a fontos pozicióban találta. A kinai hadi repülőiskolát egy hónap előtt még Mussolini által kiküldött olasz repülőtisztek irányították.

Mivel indokolja, ilyen előzmények után, Mussolini radikális álláspontváltoztatását? Cikkében, melyre a tokiói olasz nagykövet hivatkozott, kigúnyolja „az asszonykák visitásait és a püspökök papolását" melyet saját szavai szerint — a japán bombázások váltottak ki. Mussolini szerint „Japánt minden cselekedete a fasiszta államok közé sorolja". Más megokolást Mussolini nem ad. Szavai után ezentúl minden állam, mely oly embertelenül bombáz békés városokat, mint ezt Japán teszi, fasiszta államnak és az olasz kormány szövetségesének tekinthető.

Mussolininek minden bizonnyal más oka is volt arra, hogy Japánnal barátságot kössön. Ha ez az új baráti viszony egyelőre gaz-

dasági előnyöket nem is nyújt Olaszországnak, politikailag annál nagyobb jelentőségű. A japán invázió ugyanis Szovjetoroszország haderejének legnagyobb részét leköti és így a fasizmus Európában szabadabb működési teret nyer. Legfőbb ideje, hogy a világ békeszerető 90%-a összefogjon és megakadályozza azt, hogy a totális államok az egész világot lángbaboritsák, amire pedig készülnek.

Szántó Árpád

FIGYELŐ

Féja Géza öt hónapja

Ugyanazzal a döbbent izgalommal, lélekzetállitó érzéssel olvastuk a lapokban Féja Géza és a bírósági elnök közt pergő párbeszédet, akár magát, a szóbanforgó bűntényt, a „Viharsarkot". A bíróságnak bizonyára igaza van, mikor Féja Gézára rásütötte a nemzetrágalmazás bűncselekményét, amelyet a magyar iró a birtokos osztály elleni izgatással követett el. De melyik „nemzetet" rágalmazta meg? Werbőczy parasztirtó törvénykönyve óta két nemzetről tudunk: az egyik l e n t van, a másik f e n t. Az egyik hivatalosan is „nemzet", a másik, a nép, szeretne az lenni és csak akkor számit annak, ha szükség van rá a harctereken. „Rohanj János, Gyűrkőzz János . . ." Féja Gézának az a bűne tehát, hogy az évszázadok óta kivülrekedt népet n e m z e t t é akarta tenni, a jogfosztott nincstelen milliókat be akarta vezetni az őket megillető igazi nemzeti életbe. Ez a mi érzésünk és ezt érzi ma néhány millió magyar is velünk.

Az ügyész Úr vádirata alapján a bíróság nemzetrágalmazó könyvnek bélyegezte meg a Viharsarkot. Mi pedig minden kertelés nélkül kijelentjük, hogy éppen ez a könyv volt egyike azoknak a Magyarországról ideérkező írói vallomásoknak, amelyek a nemzeti érzésükben ingadozókat megerősítették magyarságukban és az idegen faji tusakodás áldozatait, elsősorban a szegény népet visszavezették elhagyott magyarságához. Féja Géza Viharsarok című könyve ugyanazzal a messiási erővel hódított, térített híveket a magyarság számára, mint évszázadokkal azelőtt az első magyarnyelvű Biblia a kereszténységnek. Majd minden munkáskönyvtárban megvan a Viharsarok és akik nem tudtak hozzájutni, azoknak lapjainkban idéztük, szuggeráltuk, elsősorban az ingadozóknak ezt a biblikus erejű könyvet: nézzétek bajban van a magyar nép, gyertek segítségére, legyetek ujra magyarok és megint csak magyarok! Tanúskodhatunk, levelekkel, irásokkal bizonyíthatjuk, hogy ez a könyv valóban csodaszerként hatott az ingadozókra. Féja, Illyés Gyula, Kovács Imre könyvei az útódállamok magyarsága között éppen szociális igazságuk miatt felbecsülhetetlen missziót végeznek! A baj, a nyomorúság megkétszerezte az erőket és a vakokból látók, a süketekből hallók lettek.

Az ószövetségi sorsérzést idéző Viharsarok előszavában Féja Géza szellemi őséül a XVI század szociális hangú prédikátorát, Szkárosi Horváth Andrást idézi:

„Nem mondhatjátok, hogy nem tudjátok Isten akaratját,
Mert minden pap, deák, gyermek, hegedős nagy nyiltan kiáltják,
Ám meglátjátok miként várjátok az ítélet napját."

Négyszáz év előtt hatalmas magyar néptömegek hallgatták és fogadták be szomjas szivükbe a szociális igazságot jelentő krisztusi szavakat. Ma a névtelenek, a nincstelenek, a porig lesujtott szegény Tiborcok ott sorakoznak a Féja Gézák mögött, az újszavú prédikátorok „vádlottak padján", izzó magyarságukban megerősödve és zúgva harsogják az új „Psalmus Hungaricust":

„Adtál földművest a tengernek,
adj emberséget az embernek.
Adj magyarságot a magyarnak,
hogy mi ne legyünk német gyarmat . . ."

A szenvedő magyar nép mindig megérti az ő prédikátorait, és mindenkor híven követi . . .

Vass László

A Márciusi Front a népies demokráciáért

A magyarországi Márciusi Front okt. 10-én a makói Korona-szálló termében nagygyűlést rendezett, amelyen Sárközi György, Kovács Imre, Veres Péter, Erdei Fererc, Féja Géza és Illyés Gyula léptek fel. A Frontnak ez volt az első nagy megmozdulása március 15-e óta. A gyűlésen kiáltvánnyal fordultak az ország népéhez, amelyben megismételték március 15-én, a múzeum lépcsőjén felolvasott tizenkét pontjukat. Ezek:

1. Követeljük az ország demokratikus átalakitását.
2. Gondolat-, szólás-, sajtó-, gyülekezési és szervezkedési szabadságot.
3. Az általános, egyenlő és titkos, minden korrektívum nélküli választójogot.
4. Az országgyűlési képviselők összeférhetetlenségének legteljesebb betartását; országgyűlési képviselő ne vállalhasson igazgatósági, érdekképviseleti tagságot.
5. Az ötszáz katasztrális holdon felüli birtokok kisajátítását.
6. A bankok, kartellek és monopóliumok magyarságot sorvasztó uralmának megszűntetését.
7. A progresszív adórendszer bevezetését.
8. A munkát minden dolgozni akaró magyar számára: a negyvenórás munkahét bevezetését a szellemi és fizikai munkában egyaránt, az álláshalmozás és mammutjövedelmek megszüntetését.
9. A minimális munkabérek megállapítását a biológiai létminimum fölött.

10. A dolgozók gazdasági vonatkozású szervezkedésének szabadságát.

11. Az alsóbb néposztályok érdekében a közép- és főiskolákon a progresszív tandíjrendszer és a minőségi szelekció bevezetését.

12. A dunavölgyi népek számára a hovatartózandóság kérdésében az önrendelkezési jog tiszteletben tartását, a dunavölgyi öncélúság és konföderáció gondolatának megvalósítását.

A kiáltvány leszögezi, hogy a Márciusi Front népi demokráciát akar, az emberiesség, az egyenlő jogok és kötelezettségek alapján.

„S akarjuk azért, mert meggyőződésünk és tapasztalataink szerint csak a dolgozó néposztályoknak az állam életébe való hatásosabb bekapcsolódásától remélhetjük a megpróbált magyar nemzet megizmosodását. Valljuk, hogy csak az alulról felépített politikai nemzet tudja képviselni a széles néprétegek érdekeit. Nem vagyunk hajlandók a magyar nép sorsát kétes parancsuralomra tülekvő diktátorokra bízni."

A kiáltvány ujból állást foglal a dunai népek összefogásának szükségessége mellett és foglalkozik a zsidókérdéssel, amellyel némelyek el akarják terelni a figyelmet a társadalmi átalakulás szükségességéről.

„A zsidóságnak a nemzetre nézve kártékony elemeit egy percig sem védjük, de a nemzettel közösséget vállalókat nem vagyunk hajlandók a nemzet életéből kitaszítani."

A kiáltvány újból megerősíti a tizenkét pontot, de megemliti, hogy „a magyar élet átalakulása mégis azt kívánja, hogy a pontok közül időrend szempontjából egyet kiemeljünk. Ez a választójog és a szabadságjogok kérdése. A Márciusi Front az általános, titkos, egyenlő, minden magyar dolgozóra kiterjedő választójog azonnali megvalósítását követeli. E választójognak azonban csak úgy van értelme, ha a gyülekezési, szervezkedési, szólás- és sajtószabadságnak minden korlátozását azonnal megszünteti."

A Márciusi Front makói összejövetelén elhatározta, hogy működését kiterjeszti és elveinek megvalósítására, gyakorlati föladatokat is vállal. A választójogról rövidesen röpiratot ad ki.

Féja Géza a következőket jelentette ki a makói gyülésre vonatkozólag:

— Értekezletünk kimondotta, hogy nem kíván a napi politika harcaiba beavatkozni, hanem eredeti gondolatához híven, továbbébresztgeti a magyar társadalom történelmi felelősségérzetét és irányító eszméket nyujt a magyar közösségnek.

A vásárhelyi találkozó

Száznyolcvanhét ifjú gyűlt össze a vásárhelyi Apolló termében: a kisebbségi fiatalság, az újarcú transzilván nemzedék képviselői. Írók, ügyvédek, tanárok, papok, orvosok szabadfoglalkozásúak, értelmiségiek. Összejöttek megszívelve Tamási Áron, az erdélyi nagy magyar író felhívását: *„Mindnyájan magyarok vagyunk!"* — hogy

mindenfajta párt és klikkszellemen túlemelkedve, megtárgyalják az erdélyi magyarság és az egész középeurópai magyarság időszerű kérdéseit, hogy vállalják a kisebbségi sorsközösségből adódó egymásrautaltságot minden következményével, az erdélyi magyar néptest kollektív érdekeinek védelmére, szabad fejlődésének biztosítására.

Ez a találkozó nem pazarolta erejét gondosan körülcizellált, minden „ideológiai" élettől megfosztott és ezért semmilyen felelősséget nem jelentő határozati javaslatok prókátori megfogalmazására. Nem! Az elfogadott határozatok a demokratikus gondolat megújhódását tükrözik a kisebbségi fiatalságban. A demokráciáért való kiállás a fontos s az a tény, hogy az elnöklő Tamási Áron körül olyan különböző szellemfrontokról jött egyéniségek mint, dr. Asztalos Sándor, a Magyar Pártok sajtójánál dolgozó Dsida Jenő, a katolikus Vencel József, a helikonista Molter Károly és Bözödi György, Finta Zoltán, a Brassói Lapok szerkesztője, Kacsó Sándor, a munkásíró Nagy István és a Korunk gárdájából Balogh Edgár, Méliusz József és mások testvéri egyetértésben, közös akarással keresték a kiutat az erdélyi magyar néptest mai szorongatott helyzetéből.

Nagy horderejű az a tény, hogy az összegyűltek egyhangúan elfogadták az alábbi indítványt: „A Találkozó mondja ki, hogy hisz a szellem szabadságában, mert a lelkiismeret és gondolat korlátozását nem tartja összeegyeztethetőnek a kisebbségi életformával. Továbbá mondja ki, hogy elsőrangú céljának ismeri el a magyar közművelődésben eddig részt nem vett nemzeti rétegek fokozott bevonását az erdélyi magyar kisebbségi szellemi életbe."

A Vásárhelyi Találkozó nem egy fontos tanulságot rejt magában a minden földrészen szétszórt magyar népegyetem s a jugoszláviai magyarság számára is. Megmutatta, hogy a kicsinyes és rövidlátó szektaszerű elzárkózás kora lejárt. Megmutatta, hogy a közös érdekek felismerése kiindulópontja lehet egy határozott célokat kitűző, világnézeti, párt- és klikkszempontokon túlemelkedő összefogásnak. Végül megmutatta még azt is — és ezt a tanítását nekünk, jugoszláviai magyaroknak különösképen meg kell szívlelnünk, — hogy az ilyen sorsközösségvállaló összefogás nem szolgálhat sem ürügyül, sem ugródeszkául hegemóniára törekvő, hivatlan klikkek és akarnokok egységbontó manövereinek.

Sz. Sz.

Az ifjúság és a film

I.

Napjaink filmjének az a feladata, hogy elaltasson, hogy az élet nehézségeit eltakargassa. A film a fiatalságban ál-hősiességet, hamis ideálokat, suta igazságérzetet fejleszt ki. Vegyük a „San Francisco" c. filmet. Itt a földrengés alkalmával a rosszak mind elpusztulnak, a jók pedig sértetlenek maradnak. A film azzal áltatja a naív embereket, hogy létezik egy felsőbbrendű hatalom, mely a jóságot

megjutalmazza, a rosszat pedig megtorolja. Mit nyújtanak a mai német és olasz filmek? A vásznon megjelenő barna vagy fekete inges ifjú mindig szép és bátor, minden szív érte dobog, ha ütközetbe megy, hősiesen harcol, ellenfeleit mind megöli, jómaga pedig sértetlenül, győzelmesen kerül ki a harcból.

Jean Renoir

II.

A mai film igyekszik a fiatalságból minden ellenállóerőt kiölni. A film az ifjúságban ellenszenvet kelt az erőfeszítést és kitartást igénylő munka iránt. Eltávolítja az olvasástól. Fiatal leányok külsőleg és erkölcseikben filmideáljukoz akarnak hasonlók lenni. A film már 100 éve keresi igazi útját és útkeresésének egész nemzedékek estek áldozatul. Vajjon ez a generáció is áldozata lesz? Mutassatok nekem valakit, aki a modern filmből bármit is tanult.

Georges Duhamel

III.

Az ifjúság részére a leghozzáférhetőbb művészet a film. Kulcsnak kellene lennie, mely a fiatalok előtt megnyitja az egyetemes kultúra kapuját. A tudományos filmet az átlagos filmtehnikusok eddig nem valósították meg. Erről a tudósoknak kellene gondoskodniok. A legegyszerűbb az volna, ha a fimtehnikát (ami nem is olyan nehéz) tudósok tanulnák meg, mert könnyebb a tudósból filmtehnikust faragni, mint ebből tudóst.

Jean Painlevé

IV.

Mint minden művészetnek, a filmnek is két szerepet kell betöltenie. Az első, hogy a valóságot fejezze ki, olyan erővel mint Richardson, Balzac, Dickens, Dosztojevszki, a második, hogy lírát, költészetet adjon. De nem hollywoodi operettköltészetet, hanem a nyomorúság és a mindennapi gondok megrázó lirizmusát, mely máltó egy Shelley-hez, Heine-hez, Whitman-hoz. De a mai filmmágnásoknál, kiknek legfontosabb a haszon, erre nem számíthatunk. Ezért kellene megfelelő anyagi tőkével amatőr filmklubokat alakítani. A Renault-müvek 25'000 vasmunkása közül biztosan akadna egy 200—300 fiatal munkásból álló csoport, hogy a vásznon életüket és munkájukat bemutassák.

Jean Richard Bloch

V.

A rengeteg gangsterfilm miatt nem járok moziba. Minek nekem ezek a gangsterek, kémek, hazug Szaharák és a kifestett nők? Elegem van abból a művészetből, mely csupa haszonlesésből valóságnélküli területeken kalandozik. A mai filmtermelés gazdasági felépítettsége kizárja a való életet. Egy Greta Garbo csak beteges és bamba álmodozásra taníthatta az ifjúságot.

Jean Lurçat

A munkabérek és az alkalmazott munkások Vojvodinában*

1. Az alkalmazott munkások száma vasutasok és földmunkások nélkül:

	Vojvodina	Jugoszlávia
1930.) évi	85.839	631.181
1936.) átlag	94.981	616.209
1937. V.	106.095	692.973
1937. VI.	**107.603**	**713.835**
1936. VI.	95.523	630.720

2. Az átlagos munkabérek fejlődése:

		noviszádi kerületi	szombori kerületi	petrovgrádi kerületi	szuboticai kerületi	Vojvodinában		Jugoszláviában	
1928.) évi	Dinár	26·49	22·90	22·34	21·33	22·90	(1930)	26·56	Dinár
1936.) átlag		18·46	16·57	15·55	15·36	16·64		21.68	
1937. V.		19·31	17·18	17·55	16·72	17·86		22·44	
1937. VI		**19·63**	**17·44**	**17·66**	**17·28**	**18·17**		**22·73**	
1936. VI.		18·00	16·44	15·07	15·49	16·43		21·56	

* A Központi Munkásbiztosító Hivatal kimutatása alapján.

Október 10-én tartották meg a szuboticai Magyar Olvasókör tisztújító választását. Ezen a választáson a legnagyobb magyar kultúregyesület tagjai egy rég vitatott kérdésre adták meg a feleletet: friss, áthatóerejű, komoly tartalmú népi kultúra, vagy lélektelen, pusztulásra ítélt kultúr-vacsorázgatás és pipafüstös kártyacsatározás jelenti-e a magyar közművelődési egyesületek feladatát. — A magyarság élniakarása és kultúrszeretete a tagok többségét a munka, az építés mellé sorakoztatta. Már-már a népellenes kultúrbarbárság, a faji gyűlölet és a testvérharc állandósulása fenyegetett, amikor a haladószellemű magyar fiatalság bátor kiállással az igaz kultúra oldalára döntötte el a harcot. Az igazi, önfeláldozó munkavállalás győzelme volt ez a rombolás és széthúzás felett. Ezek a választások minden bizonnyal kihatással lesznek a Vajdaságban működő többi magyar kultúrszervezetek működésére is és elhatározó erővel hatnak majd egy széles, népi kultúra kialakulásában.

M. O.

A budapesti Szép Szó haladószellemű folyóirat írógárdája a mult hónapban Szlovenszkón járt és sorozatos előadásokat tartott Középkeleteurópa politikai és kultúrális helyzetéről, a magyar kultúrmozgalmakról és a még megoldásra váró feladatokról, melyeket a bátor, haladószellemű magyar ifjúság magára vállalt. Szinte üdítően és reménytgerjesztően hat minden igaz magyarra ezeknek az embereknek kiállása és állásfoglalása minden elnyomás, szociális igazságtalanság, jogtiprás ellen. Biztató jel az, hogy Magyarországon, ahonnan eddig mindig csak a jog és az igazság arculcsapásának hírei jutottak el hozzánk, vannak — és joggal tételezhetjük fel, hogy nagyon sokan vannak — olyanok, akiknek ezek az igazságtalanságok épp úgy fájnak, mint nekünk és akik épp olyan kitartással és odaadással keresik a gyógymódot, mint mi. De szomorú jel ebben a látogatásban az, hogy magyar emberek szavukat csak akkor emelhetik fel nyiltan és háborítatlanul, ha Magyarország határait átlépték.

KRÓNIKA

Sztojadinovics miniszterelnök a múlt hónapban Párisban járt a francia-jugoszláv barátsági szerződés meghosszabbítása végett. A barátsági szerződés megújítása nagyfontosságú eseménye az európai politikának. Ezzel a demokrata-blokk egy újabb erőt nyert és a balkáni államoknak a fasizmus részéről fenyegetett biztonsága nagyban megnövekedett.

—

A napokban francia frontharcosok érkeztek Jugoszláviába. A kitörő öröm és lelkesedés, mellyel fogadták őket, bizonyitéka annak, hogy Jugoszlávia népei megértik és szeretettel kisérik a francia nép demokratikus törekvéseit és békemozgalmát.

—

A magyar polgárság aggodalommal szemléli a vad náci-tanok térhóditását az ifjúság körében. Az október 6-án tartott nagy diákgyűlésen Kémeri Nagy Imre, az egyik Führer-fióka kijelentette, hogyha még nem akadt olyan igaz hazafi, aki Habsburg Ottó fejébe golyót röpitett volna, ő lesz az első, aki ezt a kegyelemlövést megadja neki. — Tudniillik október 10-én a Körmenden megtartott ellenzéki gyűlésen a pártvezérek a nyilaskeresztes veszedelemmel szemben az alkotmányos magyar királyságban kerestek védelmet.

—

Ne mondja senki, hogy Magyarországon nincs jogbiztonság. Ne mondja senki, hogy a mai mugyar kormányzat nem pártatlan, elhanyagolja a „szélsőségek" leküzdését. Üt ő jobbra is, balra is, de hogyan?

Mint köztudomású, a jobboldali garázdálkodás nagy méreteket ölt, valamit tehát tenni kell, hogy a közvélemény megnyugodjon. Előszednek egy tizedrangú figurát, Szálasit és — nem történik vele semmi. Letartóztatják Kémeri Nagyot és — szabadonbocsájtják. Végül mégis kell, hogy valami történjék. Előszednek egy letört irót, Szabó Dezsőt és — elitélik. Valaminek történnie kell a sajtó terén is. Elkobozzák a Népszavát, megrendszabályozzák a kisgazdapárti Nemzetet. Nem rendszabályozzák meg az Esti Ujságot, az Új Magyarságot, nem kobozzák el a Nemzet szavát, a Bátorságot, az Előrét, a Rohamot, a Riadót, a Vezérharsonát, a Lehel Kürtjét, és nem is tudjuk még hogyan hívják ezeket a gombamódra szaporodó hitlerista lapokat. Mint köztudomású, az intellektuális garázdálkodás is nagy arányokat ölt. Elöveszik Féját és elitélik 5 hónapra, felelősségre vonják Kovács Imrét és elitélik 3 hónapra, mindkettőt a magyar parasztságról irt objektiv könyveik alapján — nemzetgyalázás és izgatás cimén. Keresik Tabéryt, akinek tudtunkkal vajmi kevés köze van a baloldalhoz és minden bűne az, hogy tiltakozott egy birósági itélet ellen. Nem bántják a pángermán agitációt űző és magyar területen, magyar egyetemi tanárok ellen tüntető németországi hitlerista diákokat. S főleg nem bántják Festetichet, Meskót, Csilléryt és társaikat, ezeket a szépreményű magyarországi hitler-helytartókat, akik magas hivatalokban ülnek és miniszterekkel komáznak.

—

Bartók Béla, a világhirű magyar zeneszerző felszólitotta a budapesti rádió igazgatóságát, hogy olasz és német adóállomásoknak ne engedje szerzeményei átvitelét.

—

Az új bolgár választási törvény, melyet Boris király a napokban jóváhagyott, elégedetlenséget keltett politikai körökben. Egyes politikusok jelentései szerint a törvény lehetetlenné teszi a szabad agitációt. A polgároknak nincs joguk sem jelöltek állitására, sem pedig nyilt gyűlések tartására, hogy ezeken politikai programmjukat együttesen dolgozzák ki és ismertessék a néppel.

—

Jugoszlávia összlakosságának 45%-a analfabéta. 1931-ben 4,408.471 tíz éven felüli volt írástudatlan.

—

Az üzletekről szóló törvény rendelkezéseinek ellenére a beogradi „Ta-Ta" nagyáruházban kizárólag kvalifikálatlan kiszolgáló-személyzet dolgozik.

—

Október 10-én és 17-én zajlottak le Franciaországban a megyei választások. A választások a népfront-pártok nagy győzelmét eredményezték. A megyei tanácsokban a Népfront 864, a járási tanácsokban pedig 970 mandátumot kapott. A megyei tanácsokban eddig 819, a járási tanácsokban 903 mandátuma volt. A jobboldali pártok a megyei tanácsokban 44, a járási tanácsokban 133 mandátumot vesztettek. Franciaországban 1.380 millió frankot szavaztak meg az állami hivatalnokok fizetésének emelésére.

—

A német sajtó az utóbbi időben erős kampányt kezdett Csehszlovákia ellen. A lapok hasábos cikkekben foglalkoznak a Teplic-schönaui eseményekkel, ocsárolva a cseh kisebbségi politikát. Cseh körök szerint az újabb támadások a Rutha-féle homosexuális botránypörrel vannak szoros kapcsolatban. A náci-lapok ezzel a nagy hangzavarral ugyanis szeretnék elleplezni a szégyenletes eseményt, mely alaposan aláásta a Henlein-párt tekintélyét.

—

Az 1936/37-es költségvetési évben Németország kiadásának 67%-a hadicélokra ment.

—

Baumhelder és Hochwald saarvidéki községekben három hétig egyetlen gramm zsír sem volt kapható. Cukrot és buzalisztet csak elenyésző mennyiségben árultak.

—

Göring egy állami birtokot ajándékozott Hitlernek.

—

Mussolini látogatása alkalmával rendezett ünnepségek Németországnak 22 millió dinárjába kerültek.

—

A hamburgkörnyéki parasztok 15 napig nem akartak élelmiszereket vinni a városba. Ez a sztrájk azért tört ki, mert a parasztok elégedetlenek a német kormány új mezőgazdasági politikájával.

—

A Szovjetszövetségben a november 7-én megtartandó 20-ik évforduló alkalmára nagy ünnepi előkészületek folynak. Ugyancsak most dolgoznak az új alkotmány értelmében kiírt általános választások előmunkálatain. A választási törvény jogot ad minden szervezetnek, valamint minden egyes polgárnak, hogy jelöltje érdekében gyűlésen, sajtóban és más eszközökkel agitáljon. E célból a jelölteket állitó szervezetek számára biztosítja a nyomdák, papirkészletek, középületek és uccák, közlekedési eszközök stb. igénybevételét, szóval mindazt, ami a szabad agitációhoz szükséges. A választások összes költségeit az állam viseli.

—

Lengyelországban a gyárimunkások csatlakoztak a zsidó organizációk sztrájkjához, melyet október 18-án tartottak meg az egész ország területén a célból, hogy tiltakozzanak különböző antiszemita rendeletek, különösen pedig az „egyetemi getto" bevezetése ellen.

—

A nemzeti acéltröszt Varsóban megtartott igazgatósági ülésén elhatározták, hogy az évi acéltermelést 525.000-ról 450.000 tonnára csökkentik.

—

Az Északamerikai Egyesült Államok kongresszusa nemrég 526 millió dollárt engedélyezett munkáslakások épitésére és új középületek emelésére, a használhatatlanná vált nagyvárosi bérkaszárnyák helyébe.

—

Angliában 250.000 fontot, Amerikában pedig 480.000 dollárt gyűjtöttek össze a demokrata Spanyolország inségeseinek segélyezésére.

—

Casals Pablo, világhírű spanyol gordonkaművész visszautasítja a japán császár meghívását, mert — saját szavai szerint — nem hajlandó egy fasiszta országban sem hangversenyezni.

SZEMLE

Karel Čapek: „Egy mindennapi élet." (Eugen Prager, Bratislava.) Čapeknek már egy sor könyve jelent meg magyar fordításban, de eddig még nem beszéltünk egyről sem. A könyv utóirata szerint ez a „Mindennapi élet", harmadik része egy trilógiának, mely „Hordubal"-lal, egy Amerikából visszajött szlovenszkói paraszt életének történetével kezdődik, aztán a „Meteor"-ral, egy ismeretlen ember sorsának boncolgatásával folytatódik és végül a „Mindennapi élettel" fejeződik be. A trilógia többi könyveire is sor kerül majd, most csak legutolsó könyvével foglalkozunk, amely természetesen tárgya szerint teljesen különálló könyv.

A könyv annak indul, ami a címe: egy mindennapi élet történetének. Egy nyugdíjas vasúti tisztviselő kis nyugdíjas házának rendjéből, virágoskertjéből, szalaggal átkötött emlékei közül visszanéz és elmondja élete történetét. Nem értelmet akar keresni, nem mélyére hatolni, csak úgy könnyedén, kedélyesen, nyugdíjasan elmesélni. Rendbetenni, mint a kis virágoskertet és az emlékeket a fiókokban. Megírni életét, elrendezni és szalaggal átkötözni. Le is ír egy nyilegyenes, világos utat: egy iparos család egyetlen gyermekének csendes, rendezett útját, iskoláit, hivatalát, házasságát, nyugdíját. De a csendes és rendes emlékek között erőszakos képek törnek fel, elfelejtett, nem szívesen felidézett, furcsa nyugtalanító képek. Mire való ez már egy öreg nyugdíjasnak? De nem tudja elnyomni őket, szakadatlanul törnek elő életéből a rendszerbe nem foglalható, szalaggal át nem köthető, meg nem magyarázható dolgok. Kinő a mindennapi, rendes polgári életből egy erőszakos, legázoló strébernek élete az iskolában, a hivatalban stréber, a házasságban számító, csak magát ismerő, önző stréber. — Mellette kiemelkedik egy beteges hipochonder természet, óvatos, kényelmes, hűvösen számító, betegesen magábahúzódó. — Aztán egy romantikus és kalandos én, egy fiktív kalandos mellékélet, a kis vasutas életét fenségessé, hatalmassá hazudó élet. — De ott van a bűnöző is, akárhogy kapálózik is ellene a jó nyugdíjas, ott van a bűnöző, egy sötét rejtett kamrája életének, amit végkép elkendőzött már, most belekerül a számadásba, a szépnek elgondolt kerek, rendes életrajzba befurakodik. És mindent bepiszkít, amit olyan gondos tisztának tartott. Sötét, csunya, rendetlen hajlamok és motivumok merülnek fel visszaszoríthatatlanul és elszomorítják az öreg kedvtelését. — És ott a költő is: egy kis szabadabb elgondolás, fantázia, amit nagyon restell, de egy kicsit még mindig becéz szíve mélyén a hűvös egyenruhás vasutas.

Egész sor fiktiv, mellékélet, mindnek más és más a képe, melyik hát az ő igazi élete? Melyiket élte ő, melyiket szerette, melyik az igazi, melyik az érdemes? Elhalványul benne az egyik és megerősödik, megnő a másik, a nyílegyenes útból útvesztő lett, már nem mint egy kis virágos kertben, de egy sötét, rejtelmes, fantasztikus erdőben kereng értelmet keresve. Az óvatos, számító polgár alól kibújik egy kis forradalmár is, valami sorsközösséget is érzett valamikor, bajtársakat, közös ügyért lelkesedést, kis stréberségei között, — erős, céltudatos

férfimunkát, kis pepecselgetései mellett.

Most már késő dönteni, nem is dönt az öreg nyugdíjas, Čapek sem, csak felkavarta az öreg életét, szépnek gondolt multját telerakta sötét árnyakkal, amikkel már nem tudott megbirkózni. „Az ember a valóságos és lehetséges emberek tömkelege" — mondja Čapek. Fel kell oldani és dezintegrálni az ember énjét, közelebb hozni az embereket szétszórt hasonló énrészeik révén egymáshoz, a különbözőségek által tiszteletet, a hasonlóság által testvériséget ébresztve. — Attól félünk, hogy az ember dezintegrálása, feloldása dacára is csak szubjektív énrészeit tette mérlegre a szerző, a motivumok mögé vetített egy kis objektivitás rögtön határozott mértéket, súlyt, célt és értelmet adott volna a mérlegelésnek. És ez a nagy hiány, mert kár, ha egy ilyen hallatlanul érdekes, jó pszichológiával megírt könyv egy kis felkavarásnál, egy belénk ékelődött sématizmus felborításánál többet nem ad. Új súlyok, új mértékek, új ítéletek kellenek, ezekhez pedig alapot csak az objektivitás keretei adhatnak: a kor, a korszükséglet, társadalom és annak mindenféle erői, amelyek nélkül az in absztrakto ember tökéletesen kicsúszik a kezeink közül.

Poór János

Bernhard von Brentano: Theodor Chindler, egy német család története. (Eugen Prager, Bratislava.) — **Ernst Glaeser:** „Hazátlanok." (Tábor kiadása, Budapest.) A világháború, vagy inkább a német imperializmus háborújának frontmögötti részét írja le ez a könyv, egy német család történetén keresztül. A jó polgári család különböző tagjain keresztül megismerjük az egész német háborús valóságot. A lehető legélénkebb színekben, hallatlanul szemléltető módon tükröződik vissza a könyv alakjaiban a háború: győzelmi mámor és összeomlás rettenete, tehetetlen lemondó szenvedés és lázadó élniakarás.

Az apa centrumpárti képviselő, aki az összeomlás első napjaiban jut el a bajor parlament miniszteri székéhez. Kicsinyes, tépelődő kispolgár, akinek gondolkozásában, kapkodásában nagyszerűen megismerhetjük a militarizmus fojtogatásában vergődő parlament tehetetlen politikáját. Kicsinyes pártküzdelmek, a katolikus hierarchia huzavonázó, kétkulacsos politikája, a sötétben tapogatózó „jól értesült" képviselők fantasztikus koholmányai és a parlamenti folyosók pletykái kavarognak a képviselő úr fejében.

A nagyobbik fiú katonatiszt, vezérkari beosztással, ami nagyszerű alkalom arra, hogy bevezessen minket a főfront: a nyugati, francia front vezérkarának műhelyébe és annak titkaiba. Széthúzó tábornokok hatalmi versengését és írigységét ismerjük meg itt, rövidlátást és tehetetlenséget az ellenséggel — kíméletlenséget és kegyetlenséget saját katonáikkal szemben.

A katonatiszt gazdag felesége révén a háborús spekulánsok, a gazdag elvhajhászók, kéjencek és műpártolók társaságába jutunk. Azok közé, akik, míg áll a háború, míg vérben fetrengnek a háború áldozatai, szkeptikusan, könnyedén, csak vagyonuk és élvezeteik szempontjaiból mérlegelik a háború esélyeit és kimenetelét.

A kisebbik fiú az iskolába és a szülői ház pedagógiájába vezet be bennünket. A jó német polgári nevelésbe, a kamaszvilágba, amely a háború idején olyan magárahagyottan sínylődött. Sok analógiát lehetne ebben a rajzban találni Glaeser könyvével a „902-esek"-kel. A szülők és gyermekek közötti néma, elkeseredett küzdelem, pubertás zavarai, barátság, szerelem és homoszekszualiás feszültségében őrlődik a gyermek.

A család egyetlen leánya, aki kórházi ápolónő lesz és szerelmes a háború egy lázadó sebesültjébe, érintkezésbe jut a munkásmozgalommal és otthagyja a szülői házat. Kis névtelen héroszok világába és persze börtönbe is jut néhányszor. A

céltudatos forradalmárok harcát vívja a háborús összeomlás után még nagyobb romlást előidéző, megalkuvó szociáldemokratákkal.

Szinte valószínütlen az egész háborúnak és a német birodalomnak szintétikus beépítése egyetlen család történetébe, de Brentanonak tökéletesen sikerült. Ez a család tényleg szimbóluma a széthulló császári birodalomnak. A parancsszóval háborúba kergetett „egyöntetű" német társadalom széthullása, felbomlása olyan részekre, amelyeknek egymásközötti antagonizmusait, ellentétes ideológiáját sem az akkori, sem a mai imperializmussal nem lehetett és nem lehet ma sem sokáig mesterségesen, erőszakkal fékentartani.

•

Glaeser könyve majdnem ott veszi fel a fonalat, ahol Brentano letette, itt már a második birodalomban, a weimari Németországban vagyunk. Egy Amerikában meggazdagodott würtembergi polgár leányával együtt visszatér szülővárosába. Amerikába a poroszok elleni gyülölet kergette, de amikor a versaillesi békekötés után elolvasta a weimari alkotmány szövegét, azt hiszi, hogy Németország végleg lerázta magáról a porosz csizmát és szabad, demokratikus hazát talál majd benne. Hazatérésekor Németország a vesztett háború, a jóvátétel és az infláció terheit nyögi, amelyeken a bürokratikus demokrata pártok képtelenek segíteni, sőt ezeket a bajokat az ő számlájukra és a zsidóság terhére iró fasiszták előretörését sem tudják megakadályozni. Az elkeseredett, tönkrement kispolgárság, a kilátástalan jövő elé meredő intellektuel fiatalság, a demoralizált munkanélküli munkásság, a kamatrabságban tengődő parasztság könnyű áldozatává válik a kommunizmustól rettegő nagytőke által favorizált fasiszta mozgalomnak. A fasiszták agresszivitásával szemben védetlen demokrata pártok tehetetlenül szemlélik előretörését és végül harc nélkül adják meg magukat. Így következik be az 1932-es katasztrófa, amelyért ma olyan súlyosan vezekel az egész német dolgozó nép. Ez kergeti halálba a regény egyik hősét is, a másikat pedig új keserű csalódással és végleges kiábrándulással vissza Amerikába.

Glaeser mesterien mutatja be a hitlerizmus előfutárait: Hans, a kiutat kereső, elvakított intellektuel, aki mint lepke a gyertyába, zuhan a fasizmus hálójába, amelytől aztán, bárhogy erőlködik, nem tud szabadulni, Jürgen, aki a Vezértől a szocializmus megvalósítását várja, Dr. Kalahne, a semmi aljasságtól vissza nem riadó karrierista, a homoszekszuális Träger, a korrupt Dern. Ez utóbbiak, a kisvárosi hitlerista alakulat vezérei tökéletes másai kicsiben Hitler vezérkarának.

Aki eddig nem értette, hogyan volt lehetséges a fasizmus uralomrajutása a weimari Németországban, annak egy pár szemléltető képet mutat erről Glaeser nagyszerű könyve. Sokat okulhatnak belőle a ma még demokratikus országok dolgozó rétegei, mert ahogy a szerző mondja: a fasizmus a demokráciát saját fegyvereivel ölte meg. **Tamássy Pál**

Dr. Mijo Mirković: „Održanje seljačkog poseda." A parasztbirtok fenntartása. — Mirković mindenképpen megérdemli, hogy egy-két szót szóljunk róla. Nemcsak azért mivel közel 20 éve működik nyilvánosan, mint ujságiró, a noviszádi kereskedelmi és iparkamara titkára, a szuboticai jogi fakultás tanára, hanem azért is mivel egy egész sor tudományos művet és cikket irt, amiket tankönyveknek lehet használni gazdasági kérdésekben. (Cikkei közül egy pár tudomásunk szerint a „Danas"-ban és a „Savremeni Pogledi"-ben jelent meg.)

Már régen sokat vitatott tárgy a tudományban és a gazdaságpolitikában, hogy a paraszt kisbirtok megmenthető-, illetőleg fenntartható-e. Mirković könyve gazdag adattár erre a kérdésre vonatkozólag, hiteles és világos kimutatása egy olyan folyamatnak, ami ma úgyszólván

szemmelláthatóan. Vázolja a kisbirtok fejlődését egy csomó európai országban és arra a következtetésre jut el, hogy a tőke fejlődése szétszakítja a parasztságot egy széles tömeg szegény földművesre és mezőgazdasági munkásra és egy kis hányad gazdag parasztra és földbirtokosra. Ezzel kapcsolatban jut el Mirković arra a helyes következtetésre, hogy a kisgazdaság tökéletesen tarthatatlan és rámutat kikerülhetetlen hátrányaira, úgy a termelés, mint a kereskedelem és hitel szempontjából, valamint képtelenségére, hogy a modern, nagyban való termeléssel konkurráljon. Számbaveszi mindazt, amit a tőkés országok tettek és tesznek a kisbirtokosság fenntartása érdekében, úgy a nyugati demokrata államokban, mint Németországban és Olaszországban és világosan kimutatja annak lehetetlenségét, hogy a dolgozó parasztság és mezőgazdasági munkásság érdekeit összeegyeztessék a profit-termelés érdekeivel.

Ugyanígy látja és leszögezi a földművesszövetkezetek gyengéit is.

Ami hiányát érezzük a könyvének, az, hogy ő maga nem mutat semmi utat, s mintha tökéletesen sorsára bízná könyvében a parasztságot, amellyel való együttérzése pedig kétségtelen. Nem is foglalkozik pl. azzal, amit a francia népfront-kormány tett a parasztságért, vagy a spanyol kormány agrár-reformjainak eredményeivel.

Ezzel nem akarjuk kisebbíteni a könyv értékét, amely nálunk először mutatott rá tudományos felkészültséggel a kisbirtokok fejlődésére a tőkés-termelés keretein belül.

Poór János

Felkérjük terjesztőinket, hogy a küldött lappéldányokkal a legközelebbi számig pontosan számoljanak el. A késedelmes elszámolások miatt a lap anyagi nehézségekkel küzd.

Ujítsa meg előfizetését!

A HID postatakarékpénztári csekkszámlája:
58297

A HID előfizetési dija:

Jugoszláviában: Egy évre 30·—, félévre 16·—, negyedévre 9·— dinár.
Egyes szám ára 3·— dinár.
Magyarországon: egy évre 4·—, félévre 2·—, negyedévre 1·— pengő.
Egyes szám ára: 40 fillér.
Franciaországban: egy évre 20·— fr., félévre 10·— fr.,
negyedévre 6·— fr. Egyes szám ára 2·— fr.

A „HID" a magyar fiatalok lapja!
Olvassa és terjessze a „HID"-at!

Kéziratokat csak a portó előzetes beküldése mellett küldünk vissza. Csak teljes névvel és címmel ellátott kéziratokat veszünk figyelembe. Lapunkban megjelent minden egyes cikkért irója felelős. — Levelek és kéziratok Adm. i Red. HID Subotica, pošt. fah 88. cimre küldendők.

„HID" literarni časopis, izlazi deset puta godišnje.
Odgovorni urednik i izdavač: MAYER OTTMÁR, SUBOTICA, Petrogradska ul. 35

Gradska štamparija, Subotica. 37—761-2